

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Історико-філологічний факультет

Кафедра романо-германської філології

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**«НАВЧАННЯ ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНОГО ЧИТАННЯ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 5-МУ КЛАСІ»**

Виконала:

здобувачка історико-філологічного
факультету спеціальності:

014 Середня освіта (Мова і література
(англійська));

Денисюк Ольга Вікторівна

Керівник:

канд. пед. наук, доц.

Кочмар Діана Анатоліївна

Рецензент:

доцент кафедри практики англійської
мови Рівненського державного
гуманітарного університету, к.пед.н., доц.
Гронь Лариса Василівна

УДК 811.111:371.3:808.545

ДЕНИСЮК О.В.

**НАВЧАННЯ ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНОГО ЧИТАННЯ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 5-МУ КЛАСІ**

У роботі розкрито сутність та наведена загальна характеристика компетентності у читанні, проаналізовано різноманітну наукову літературу з проблеми навчання читання на уроках іноземної мови, охарактеризовані психофізіологічні особливості організації процесу читання учнів основної школи, теоретично обґрунтована методика навчання ознайомлювального читання на уроках англійської мови в 5-му класі та здійснена перевірка її ефективності. Під час роботи з'ясовано основні категоріальні поняття проблеми дослідження; визначено специфіку навчання ознайомлювального читання на уроках англійської мови у п'ятому класі.

Ключові слова: іноземна мова, техніка читання, лексична одиниця, компетентність у читанні, заклад загальної середньої освіти.

DENYSIUK O.V.

**TEACHING COMPREHENSIVE READING IN ENGLISH LANGUAGE
LESSONS IN THE 5TH CLASS**

The work reveals the essence and general characteristics of reading competence, analyzes a variety of scientific literature on the problem of learning to read in foreign language classes, characterizes the psychophysiological features of the organization of the reading process of primary school students, theoretically substantiated methods of teaching introductory reading in English classes in the 5th grade and its effectiveness was verified. During the work, the main categorical concepts of the research problem were clarified; the specifics of teaching introductory reading in English lessons in the fifth grade are determined.

Key words: foreign language, reading technique, lexical unit, reading competence, general secondary school.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ЧИТАННЯ НА СЕРЕДНЬОМУ ЕТАПІ	9
1.1. Загальна характеристика компетентності у читанні	9
1.2. Психофізіологічні особливості організації процесу читання учнів основної школи	14
1.3. Фактори впливу на формування компетентності у читанні	22
1.4. Цілі та етапи формування компетентності у читанні в учнів основної школи	31
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНОГО ЧИТАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 5-МУ КЛАСІ	42
2.1. Система вправ і завдань у навчанні ознайомлювального читання	42
2.2. Формування міжкультурної комунікативної компетентності учнів 5-х класів під час ознайомлювального читання	50
2.3. Експериментальна перевірка запропонованої методики	54
Висновки до розділу 2	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	78

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ІКК - іншомовна комунікативна компетенція

ІМ - іноземна мова

ЛО - лексична одиниця

КЧ - компетентність у читанні

КТЧ – компетентність у техніці читання

ЗЗСО – заклад загальної середньої світи

ІМіК - іноземної мови і культури

ТЧ – техніка читання

РЧ – розуміння читання

ЛСКК - лінгвосоціокультурної компетентності

МД - мовленнєва діяльність

АЛМ – активний лексичний мінімум

МКК – міжкультурна комунікативна компетентність

НМК – навчально-методичний комплекс

ЕК- експериментальна група

КК – контрольна група

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку Української держави, у зв'язку із суттєвими економічними зрушеннями у розвитку України як високоцивілізованої країни з відповідним європейським економічним, правовим і культурним рівнем, постала актуальна проблема – створення нового покоління інтелектуального, самостійного, духовно збагаченого, високого рівня професійної підготовки, здатного виконувати соціальні замовлення суспільства та задовольняти потреби держави у вигляді висококваліфікованих молодих спеціалістів.

У цьому контексті актуальним завданням ЗЗСО, як важливої ланки в системі виховання та розвитку молодих спеціалістів, є суттєве підвищення якості викладання іноземних мов. Зміна характеру шкільної освіти за принципом гуманізації потребує пошуку нових резервів підвищення ефективності навчання іноземних мов, а також реорганізації самого процесу навчання.

Читання іноземною мовою як комунікативне вміння та засіб спілкування є важливою формою усної діяльності та найпоширенішим видом іншомовного спілкування, яким повинні оволодіти учні відповідно до вимог сучасності до вивчення іноземної мови.

Як правило, мало хто має можливість безпосередньо спілкуватися з користувачами іноземної мови, вміння читати іноземною мовою (художню літературу, газети, журнали) – практично у всіх. Тому навчитися читати є однією з домінуючих цілей сьогодення. Процес читання, який складається із складних мисленнєвих процесів (аналіз, синтез, міркування), і його результат – отримання інформації – відіграють важливу роль у спілкуванні та соціальній діяльності людей.

Завдяки читанню, яке дає всю інформацію, передається досвід людства, набутий у різних сферах праці, творчої та соціокультурної діяльності,

розвивається інтелект, загострюються почуття, тобто людина вчиться, розвивається, формується.

Питання про те, як навчити читання, завжди займало особливе місце в методиці. Наводяться різноманітні аргументи щодо особливої важливості читання на всіх етапах розвитку суспільства, незмінним залишається той факт, що саме мистецтво читання стає структурною основою навчання інформаційної грамотності.

У сучасних умовах, в умовах прискорення науково-технічного прогресу та збільшення потоку інформації, читання іноземною мовою набуває все більшого значення. Читання як комунікативне вміння та засіб спілкування є важливою формою мовної діяльності та найпоширенішою формою спілкування іноземною мовою.

Процес читання та його результат – засвоєння інформації – мають велике значення для спілкування та соціальної діяльності людей. Ця форма писемного спілкування забезпечує передачу накопиченого людством досвіду в різних сферах життя, розвиває інтелект, загострює почуття, навчає, розвиває, виховує. Саме ці навички дозволяють людині ефективно керувати зростаючим потоком інформації та, враховуючи свої індивідуальні потреби та зростаючі можливості сучасної системи освіти, формувати власний освітній шлях.

Питання навчання читання іноземною мовою широко обговорюється в методичній літературі. Дослідники проливають світло на читання вголос і техніку читання, а також навчають читання як способу розвитку інших видів мовної діяльності. Проте спостереження за навчальним процесом у ЗЗСО показують, що навіть при формуванні лексичних, граматичних і фонетичних навичок через індивідуальні особливості учні відчувають значні труднощі в читанні та спілкуванні іноземною мовою.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проаналізувавши попередні дослідження та теоретико-практичні дослідження з проблем навчання читання й аудіювання в ЗЗСО, приходимо до висновку, що вони мають надзвичайно вузький обсяг, торкаючись лише окремих питань: психологічних схем і

психолінгвістики читання й аудіювання, аналізу різноманітних труднощів, переважно лінгвістичного характеру, специфічних методичних змін для різних вікових груп учнів (В. В. Андрієвська, С. В. Гапонова, Н. В. Єлукіна, В. Ф. Занглігер, С. Л. Захарова, Т. В. Каріх, О. Б. Метьюлкіна, І. Г. Ольгінська, К. І. Онищенко, О. П. Петренко, С. К. Фоломкіна, S. Duker, H. A. Greene, T. Hedge, W. T. Petty).

Проблема навчання читання розглядалася багатьма методистами, серед яких можна виділити роботи Н. Д. Гальської, Н. І. Гез, З. І. Кличнікової, Є. І. Пасова, С. К. Фоломкіної, а також Є. А. Адамовича, З. А. Ачєйкіної, А. А. Горбунової, В. Г. Горєць, В. О. Острогорського, К. Т. Полєкіної, Є. Є. Рунової, Н. А. Щєрбакової, М. Яковлевої та багатьох інших науковців.

Вчені одностайно визнають читання основним засобом вивчення іноземної мови (С. Ю. Ніколаєва, Г. А. Гринюк, К. І. Онищенко, І. І. Олійник, Г. І. Бородіна та ін.). Уміння читати сприяє розширенню словникового запасу, закріпленню граматичного матеріалу і міцному засвоєнню структурних форм мови; це відкриває великі можливості для поглибленого самостійного вивчення мови та вдосконалення розмовних навичок.

Зважаючи на актуальність проблеми, була обрана тема магістерського дослідження: *«Навчання ознайомлювального читання на уроках англійської мови в 5-му класі»*.

Мета дослідження полягає в аналізі та теоретичному обґрунтуванні методики навчання ознайомлювального читання на уроках англійської мови в 5-му класі.

Досягнення визначеної мети передбачало розв'язання таких **завдань**.

1. Проаналізувати різноманітну наукову літературу з проблеми навчання читання на уроках іноземної мови.
2. Надати загальну характеристику компетентності в читанні.
3. Охарактеризувати психофізіологічні особливості організації процесу читання учнів основної школи.
4. Теоретично обґрунтувати методику навчання ознайомлювального

читання на уроках англійської мови в 5-му класі та перевірити її ефективність.

Об'єктом дослідження є процес навчання іншомовного читання в 5-му класі.

Предметом дослідження виступає методика навчання ознайомлювального читання на уроках англійської мови в 5-му класі.

Для обґрунтування теоретичних положень та опису практичних завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичний – аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури з теми дослідження; аналіз діючих навчальних програм і підручників; методика систематизації та класифікації матеріалу; аналіз інноваційних технологій і методів навчання; емпіричний – спостереження та аналіз уроків ІМ, бесіди з учителями та учнями; порівняльно-описовий методи; критичний аналіз досвіду роботи.

Наукова новизна дослідження. Під час роботи з'ясовано основні категоріальні поняття проблеми дослідження; визначено специфіку навчання ознайомлювального читання на уроках англійської мови у п'ятому класі.

Практичне значення визначається можливістю застосування його суттєвих положень і висновків у навчальному процесі. Результати дослідження можуть бути використані при написанні статей, доповідей, курсових і магістерських робіт, а також для студентів, які проходять практику під час учнівської та виробничої практики в ЗЗСО.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел, списку умовних скорочень та додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 88 сторінок. Основний текст займає 70 сторінок. Додатки викладені на 12 сторінках. Список використаних джерел нараховує 75 найменувань, з яких 66 – українською та 9 англійською мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ЧИТАННЯ НА СЕРЕДНЬОМУ ЕТАПІ

1.1. Загальна характеристика компетентності у читанні

Читання – рецептивна форма мовної діяльності, спрямована на сприйняття й розуміння письмових текстів. Читання є частиною комунікативної діяльності людини, оскільки є формою письмового спілкування.

Компетентність у читанні (КЧ) – це здатність читати автентичні тексти різних жанрів і типів з різним розумінням змісту в контексті опосередкованої комунікації. Компонентами КЧ є вміння, навички, знання тобто здібності до читання [9, с. 12].

Навички КЧ включають мовні, педагогічні, інтелектуальні, організаційні та компенсаторні вміння.

Мовні навички читання включають:

- ✓ уміння виділяти основну інформацію тексту та прогнозувати його зміст;
- ✓ уміння вибирати головні факти, не звертаючи уваги на другорядні;
- ✓ здатність вибірково розуміти необхідну інформацію з прагматичних текстів залежно від лінгвістичних припущень і контексту;
- ✓ здатність ігнорувати невідомий мовний матеріал, непотрібний для розуміння тощо [20, с. 277].

Ефективність формування КЧ залежить від рівня сформованості інтелектуальних здібностей учнів: вірогідного передбачення, критичної оцінки прочитаного, зв'язку в процесі зорового сприймання мнемічних і логіко-сміслових дій, класифікації та систематизації інформації, облікові записи тощо. Педагогічні навички, особливо використання електронних

освітніх інструментів, і організаційні навички, такі як самостійне навчання, також відіграють важливу роль у формуванні КЧ.

Компенсаційні навички читання, такі як використання мови та контекстуальне вгадування, щоб зрозуміти прочитане, ігноруючи незнайомий лінгвістичний матеріал, який не є важливим для розуміння, є частиною навичок усного читання.

На розвиток розуміння прочитаного впливає рівень розвитку мовленнєвих навичок учнів:

- ✓ знання техніки читання окремих букв, буквосполучень, слів, речень;
- ✓ лексичні навички розпізнавання графічних форм ЛО та їх безпосередньо-го розуміння;
- ✓ граматичних навичок розпізнавання при читанні граматичних форм і прогнозування синтаксичних структур [25, с. 6].

Іншою складовою КЧ є декларативні та процедурні знання. Прикладами декларативних знань служать мовні знання (графіки, ЛО, ГС тощо) та країнознавчі знання (культури країни виучуваної ІМ, зокрема фонові знання). До процедурних знань можна віднести соціокультурні знання, зокрема приклади мовленнєвої і немовленнєвої поведінки носіїв ІМ, описані у текстах.

Комунікативні навички читання включають: відповідну реакцію читача на прочитане; вміння враховувати прочитане, застосовувати інформацію, отриману під час читання, до реальних ситуацій; задоволення особистих читацьких або творчих інтересів; вдосконалювати навички усного мовлення та ін.

Основними характеристиками читання як виду МД є такі:

1. Через специфіку мовного спілкування читання, як і письмо, є письмовою формою МД (на відміну від усних форм говоріння та аудіювання).
2. За своєю роллю в комунікаційному процесі читання (поряд із аудіюванням) є реактивним типом МД (на відміну від його ініціюючих видів – говоріння та письма).

3. Через акцент на отриманні та передачі інформації читання (поряд із аудіюванням) є рецептивною формою МД (на відміну від продуктивних форм говоріння та письма).

4. Форма читання внутрішня, неявна (на відміну від говоріння та письма, які оновлюються ззовні). Предметом читання є чужа думка, яка закладена в тексті і потребує визнання.

5. Продуктом читання є висновок, результатом є розуміння сприйнятого змісту та мовленнєвої/немовленнєвої поведінки читача, який може вербально реагувати на прочитане або запам'ятовувати прочитане до потреби [35, с. 16].

Як і інший вид рецептивної діяльності - аудіювання - читання полягає в розпізнаванні мовних одиниць у письмовому тексті. Залежно від міцності засвоєння мовного матеріалу і ступеня сформованості механізмів зорового сприйняття процес розпізнавання може бути швидким і прямим або повільнішим з елементами пригадування.

З психологічної точки зору процес сприйняття і розуміння тексту безпосередньо пов'язаний з розумінням і пам'яттю. Отримуючи текст, читач виділяє важливі для нього окремі зв'язки і об'єднує їх у єдине ціле. Пам'ять при цьому - оперативна і довготривала - допомагає мисленню. Сприйняття інформації зрілим читачем і її розуміння відбуваються одночасно. Ці компоненти процесу читання нерозривно пов'язані між собою: від якості сприйняття залежить характер і ступінь розуміння тексту, його повнота, глибина і точність [46, с. 75].

Процес читання відбувається, коли очі читача рухаються по рядку, причому цей рух не регулярний, а хаотичний: зупинка (для фіксації сприйнятого) - стрибок - зупинка - стрибок. Досвідчений читач робить поспіль 4-6 зупинок тривалістю 0,2 секунди кожна. Сума часів усіх зупинок очей дає фактичний час читання, на основі якого визначається швидкість читання. Зорові зупинки сприймають фрагмент рядка, що містить більше одного слова, хоча традиційною одиницею сприйняття в процесі читання є слово як мінімальна

графічна одиниця з конкретним значенням. Момент сприйняття слова закінчується його впізнаванням.

Відтворюючи свій слухомоторний образ, що зберігається в довготривалій пам'яті, читач автоматично надає точне значення графічному слову. Таким чином, зорове сприйняття тексту завжди йде поруч із мовленням внутрішньою мовою, яка конденсується у дорослого читача. Вважається, що для того, щоб розпізнати слово, достатньо побачити його загальну конфігурацію і 3-4 добре помітні літери, а решта букв потрапляє в т.зв. бічний і периферичний зір при зупинці очей.

Одночасно з поступальними рухами очей виникають і регресивні рухи, кількість яких залежить від ступеня розвитку навичок читання, морфологічних і синтаксичних труднощів тексту і т. д. Регресивні рухи не переривають процес читання, оскільки пам'ять зберігає те, що було сприйнятий раніше. Під час регресії читач повертається, щоб уточнити кілька деталей, щоб переконатися, що він зрозумів прочитане, а точніше думав про це. При навчанні читання важливо, щоб кількість фіксацій і регресивних рухів очей була мінімальною, а їх тривалість короткочасною [46, с. 76].

Процес осмислення включає роботу пам'яті та різноманітні розумові операції, зокрема порівняння й узагальнення, аналіз і синтез, абстрагування й конкретизацію тощо.

Дія механізму антиципації (або ймовірного прогнозування) полягає в тому, що читач ніби забігає наперед, висуваючи гіпотезу про те, що станеться далі, і передбачаючи події. Такий прогноз може бути зроблений на різних мовних рівнях і залежить як від лінгвістичних, так і від семантичних факторів. Мовні чинники включають правила орфографії, граматики, відмінюваності лексичних одиниць і структури речень; до семантики – ситуативна інформація та контекст. Тому виділяють вербальний і семантичний прогнози [57, с.155].

Вербальне прогнозування дозволяє робити припущення щодо окремих слів, їх сполучень і структури речень, спираючись на лінгвістичний досвід, знання системи мовлення та правил мовного спілкування. Семантичні прогнози

дають змогу передбачити на змістовному рівні (на основі власного досвіду та вже сприйнятої інформації) те, що ще не було представлено сприйняттю. Слід зазначити, що в процесі формування КЧ іноземною мовою механізм антиципації не створюється заново, а просто забезпечується новими ресурсами ІМ за допомогою вправ.

Мотивом читання як комунікативної діяльності є спілкування, а метою – отримання необхідної інформації, причому робота з текстом може переслідувати різні цілі: іноді достатньо встановити, про що йдеться в тексті, в інших випадках важливо внести в нього найважливішу чи нову інформацію, задум автора, зрозуміти підтекст. Читач, як правило, завжди прагне отримати інформацію якнайекономнішим способом, щоб читання відбувалося в іншому темпі та характеризувалося гнучкістю як ознакою читацької зрілості. Психологи виділяють кілька рівнів розуміння текстів іноземною мовою:

- ✓ рівень фрагментарного розуміння;
- ✓ рівень загального (глобального) розуміння;
- ✓ рівень повного (детального) розуміння;
- ✓ рівень критичного розуміння [63, с. 4].

Перший рівень, таким чином, передбачає сприйняття тих речень у кожному абзаці тексту, які утворюють семантичне ядро, а також виявлення семантичних віх і синтаксичних зв'язків між реченнями. Другий рівень пов'язаний з повним розумінням змісту тексту. Третій рівень – оцінка та розуміння емоційного змісту контенту. Четвертий рівень розуміння включає узагальнення ідейно-тематичного змісту та їх співвідношення із загальною спрямованістю твору.

Читання текстів іноземною мовою стимулює мислення учнів, допомагає їм усвідомити специфіку іншомовної системи та краще зрозуміти специфіку рідної мови. Інформація, яку учень отримує з іншомовних текстів, формує його

світогляд і збагачує його знаннями про історію, культуру, економіку, політику та повсякденне життя країни, мову якої він вивчає. Величезна розумова робота, яку виконує читач для проникнення в зміст тексту, розвиває мовні здогади й передбачення, інтерес до оволодіння ІМ, самостійність у подоланні мовних і семантичних труднощів [46, с. 76].

На нашу думку, навчання читання має задовольняти потреби учнів щодо практичного використання набутих на уроках; подовжити час спілкування учнів з іноземним матеріалом, тим самим розвиваючи вміння самостійно працювати при вивченні іноземної мови; урізноманітнити та вдосконалити навчання інших видів мовної діяльності, зокрема усного висловлювання, адже чим більше дитина читає, тим більше вдосконалюється її усне висловлювання; полегшують засвоєння і запам'ятовування опрацьованого матеріалу завдяки можливості його кількаразового читання після закінчення занять.

Потреба передавати прочитану інформацію іншим, а також уміння переосмислювати інформацію, отриману під час читання, уміння її аналізувати та обговорювати повинні сформувати в учнів навчання читання не тільки як рецептивний фактор, але й репродуктивного і продуктивного видів діяльності. Перше виражається в розумінні прочитаного, тобто в умінні повторити це рідною мовою, друге – в запам'ятовуванні прочитаного, тобто в умінні повторити це іноземною мовою, третій – в опрацюванні та аналізі прочитаного, тобто вмінні складати власні усні та письмові висловлювання з прочитаного.

Все це зумовлює необхідність навчання читання в комплексі з іншими формами мовної діяльності, а також визначає можливість розробки методики навчання учнів читання іноземною мовою, тобто методики, яка, на відміну від усіх попередніх, гарантує розвиток необхідних навичок читання переважної більшості учнів у встановлені терміни.

1.2. Психофізіологічні особливості організації процесу читання учнів основної школи

Читання – це сприйняття й обробка інформації, закодованої відповідно до стандартів даної мови. Читання іноземною мовою:

- ✓ комунікативність та засоби спілкування через друк,
- ✓ важливий вид мовленнєвої діяльності та найпоширеніший спосіб спілкування іноземною мовою,
- ✓ робить доступною будь-яку інформацію,
- ✓ передає досвід людства, зібраний у різних сферах праці, творчості, громадської та культурної діяльності [47, с. 3].

Читання – це один із видів мовленнєвої діяльності, що має велике пізнавальне значення і фактично реалізує всі три основні цілі навчання – практичну, виховну і загальноосвітню. Воно застосовується у всіх класах, але домінуючим видом мовленнєвої діяльності є на старшому етапі навчання.

Читання, як правило, функціонує не лише як мета, але й як засіб для навчання читанню (навчальне читання), а також іншим видам мовної діяльності (усної та письмової).

Читання – це складний психолінгвістичний процес зорового сприймання тексту, результатом якого є його розуміння. Він, як і аудіювання, належить до рецептивних видів мовленнєвої діяльності, але базується не на звуковій системі мови, а на графічній і тому відноситься до писемного мовлення.

Як відомо, при породженні мовлення думка спочатку існує в цілісному екстралінгвістичному коді (тобто коді значення), потім вона формується засобами мови - так відбувається процес кодування. При читанні, тобто сприйнятті письмової мови, відбувається зворотний процес. Текст – це лінійна послідовність графічних знаків мови, а завдання читача – розшифрувати ці знаки й перевести їх у код значення. У такий спосіб вихідна точка мовлення стає кінцевою метою читання [54, с. 121].

Для того, щоб знайти оптимальні шляхи навчання читання, необхідно уявити собі, як здійснюється цей процес при зрілому читанні.

Коли ми читаємо коротке речення з трьох-чотирьох слів, ми відразу вловлюємо його очима. Тут ми бачимо його значення. Але частіше речення письмового мовлення довгі і мають розгорнуту синтаксичну структуру. Такі речення сприймаються за синтагмами, тобто за структурно-семантичними комплексами. Перша фраза сприймається і зберігається в оперативній пам'яті не на рівні окремих слів, а в скороченому і узагальненому коді - семантичному коді. Потім наступна фраза сприймається і також залишається в оперативній пам'яті як одиниця семантичного коду.

Семантичні коди окремих фраз залишаються в пам'яті до тих пір, поки не буде сприйнята остання фраза в реченні. Потім коди всіх фраз синтезуються в новий, ще більш загальний код - кодове речення. Значення окремих речень поєднуються в загальному сенсі абзацу, значення абзаців у значенні глави і т. д. Таким чином весь текст сприймається семантичними блоками. Однак розуміння тексту не обмежується розумінням значення слів і граматичних зв'язків між ними.

Від розуміння окремих фактів тексту відбувається перехід до розуміння логічних зв'язків, що містяться в ньому, до вгадування інформації, не висловленої в тексті, а мається на увазі, до розуміння того, що сприйнята інформація може донести до читача. Тобто той, хто це читає, передає, так би мовити, через свій особистий досвід.

Сприймати лише окремі факти та сюжет тексту – це розуміти на рівні сенсу. Більш глибоке розуміння, яке потребує високого рівня загальних знань, життєвого досвіду читача та розуміння мети читання, відоме як пізнання на рівні сенсу. До такого рівня сприйняття учнів слід підводити поступово [39, с. 18].

Психофізіологічною основою читання є операції зорового сприйняття тексту та його розуміння. Під час читання, на відміну від слухання, інформація доходить до читача через візуальний канал, отже, зорові відчуття відіграють

ключову роль у керуванні моторним/мовленнєвим/руховим аналізатором. В результаті читання супроводжується внутрішньою мовою, яка при читанні вголос стає повною і розвиненою мовою.

Людина, яка мовчки читає про себе, безперечно чує те, що вона читає, тому слухові відчуття також є обов'язковою частиною читання. Ці почуття допомагають контролювати точність читання, але вони не відіграють домінуючої ролі, а підпорядковані вищезазначеним почуттям.

Процес читання відбувається, коли очі читача рухаються вздовж рядка, і цей рух не регулярний, а хаотичний: зупинка (для фіксації сприйнятого) – стрибок – зупинка – стрибок [39, с. 19].

Досвідчений читач робить поспіль 4-6 зупинок тривалістю 0,2 секунди кожна. Сума часу усіх зупинок дає фактичний час читання, на основі якого визначається швидкість читання. Слід зазначити, що в практиці вивчення іноземної мови швидкість читання вимірюється більш доступним способом – кількістю прочитаних слів за 1 хвилину.

Зорові зупинки сприймають фрагмент, що містить більше одного слова, хоча традиційною одиницею сприйняття в процесі читання є слово як мінімальна графічна одиниця з конкретним значенням. Момент сприйняття слова закінчується його впізнаванням. Відтворюючи свій слухомоторний образ, що зберігається в довготривалій пам'яті, читач автоматично надає точне значення графічному слову. Отже, зорове сприйняття тексту завжди йде поруч із мовленням внутрішньою мовою, яка конденсується у дорослого читача [32, с. 5].

Вважається, що для того, щоб розпізнати слово, достатньо побачити його загальну конфігурацію і 3-4 добре помітні літери, а решта букв потрапляє в т.зв. бічний і периферичний зір при зупинці очей. Паралельно з рухами очей вперед виникають і регресивні рухи, кількість яких залежить від ступеня розвитку навичок читання, морфологічних і синтаксичних труднощів тексту і т. д. Регресивні рухи не переривають процес читання, оскільки пам'ять зберігає те, що було сприйняте раніше. У момент регресії читач повертається, щоб

уточнити певні деталі, щоб переконатися, що він зрозумів прочитане, точніше, щоб подумати про це. При навчанні читання важливо, щоб кількість фіксацій і регресивних рухів очей була мінімальною і постійною [46, с. 77].

Усі ці процеси відбуваються одночасно, і сприйнятий текст піддається безпосередній семантичній обробці на різних рівнях у такому порядку: значення слова співвідноситься зі значенням інших слів, встановлюється характер зв'язку між ними і контекстне значення; слова об'єднуються в синтагми, синтагми – в речення; речення об'єднуються в більші семантичні утворення, а ті – у зв'язний мовний твір. Синтагма, таким чином, вважається мінімальною семантичною одиницею тексту, яка, крім лексичного значення, передає ще й певні семантичні відношення.

З психологічної точки зору процес сприйняття і розуміння тексту безпосередньо пов'язаний з мисленням і пам'яттю. Отримуючи текст, читач виділяє важливі для нього окремі зв'язки і об'єднує їх у єдине ціле. У той же час пам'ять - логічна і механічна - допомагає в мисленні. Сприйняття інформації зрілим читачем і її розуміння відбуваються одночасно. Ці компоненти процесу читання нерозривно пов'язані між собою: від якості сприйняття залежить характер і ступінь розуміння тексту, його повнота, глибина і точність [18, с. 176].

Мотивом читання як комунікативної діяльності є спілкування, а метою – отримання необхідної інформації, а робота з текстом може мати різні цілі: іноді достатньо встановити, про що йдеться в тексті, в інших випадках важливо внести в нього найважливішу чи нову інформацію, задум автора, зрозуміти підтекст.

Процес навчання читання іноземною мовою залежить від відповідних навичок читання рідною мовою. Загальновідомо, що навчання читання рідною мовою починається тоді, коли дитина вже має навички усного спілкування.

Таким чином, читання стає процесом упізнання відомих слів усної мови, закодованих графічними знаками, а початком формування навичок читання вважається момент, коли дитина вперше впізнає співвідношення голосних і

приголосних звуків і першим вимовленим складу, вивчення конфігурації літери та її фонетичної відповідності. З'єднавши всі склади слова, вимовивши їх і усвідомивши значення сказаного слова, дитина раз і назавжди подолала головну перешкоду в процесі читання і зробила для себе «відкриття» - як саме читати [18, с. 177].

Професор З. І. Кличникова підкреслює пріоритетне значення психологічних закономірностей на уроках читання, але психологічну закономірність сприйняття тексту зводить переважно до розуміння тексту. Говорячи про формування механізмів читання іноземною мовою, З. І. Кличникова особливо підкреслює важливість гнучкості читання, тобто змістовності. Серед найважливіших і психологічно значущих особливостей навчання читання на іноземній мові автор вважає розвиток передбачливості учнів, розвиток уміння правильно вгадувати слово за окремими елементами і вгадувати його зміст. Розвиваючи це вміння З. І. Кличникова справедливо пов'язує його зі ступенем оволодіння іноземною мовою та комбінаторними здібностями учня [9, с. 10].

Першочерговим завданням у навчанні читання є навчити учнів сприймати графічні зображення слів і пов'язувати їх з відповідними руховими звуками і образами. Необхідність створення таких зв'язків і закріплення їх у пам'яті учнів впливає з важливої особливості читання. Значення мовних одиниць, які учні сприймають під час читання, стає для них зрозумілим лише тоді, коли графічні образи цих одиниць (слова, речення, граматичні знаки) переводяться при зовнішньому або внутрішньому проговорюванні в образи мовномоторні.

Нарешті, мовний знак існує в пам'яті як звуко-мовномоторний образ, безпосередньо пов'язаний з його значенням. Можна переконатись в цьому, подивившись, як неписьменні люди читають рідною мовою. Вони шепочуть текст, рухаючи губами. Це означає, що вони не можуть зрозуміти слова рідної мови, поки їх графічні образи не будуть переведені в мовномоторні. Цю особливість сприйняття письмового тексту слід враховувати.

Щоб назавжди пов'язати в пам'яті графічні образи мовних знаків з їх

мовномоторними образами, учні повинні оволодіти технікою читання та виконувати велику кількість вправ із читання вголос слів, речень, побудованих на стереотипних синтаксичних моделях, а також текстів [9, с. 11].

Розуміння тексту – це не лише розуміння значення слів і граматичних зв'язків між ними. Від розуміння окремих фактів тексту відбувається перехід до розуміння логічних зв'язків, що містяться в ньому, до вгадування інформації, не висловленої в тексті, а мається на увазі, до розуміння того, що сприйнята інформація може донести до читача.

Тобто той, хто це читає, передає, так би мовити, через свій особистий досвід. Сприймання лише окремих фактів і сюжетної лінії тексту - це є розуміння на рівні значення. Більш глибоке розуміння, яке потребує високого рівня загальних знань, життєвого досвіду читача та розуміння мети читання, відоме як пізнання на рівні смислу. На цьому рівні сприйняття учні повинні виховуватися крок за кроком.

Навчання читанню є складним і тривалим процесом, у якому можна виділити дві основні фази:

- ✓ підготовчу стадію;
- ✓ стадію зрілого читання [46, с. 75].

→ Підготовчий етап є типовим для початкового і середнього етапів навчання та включає розвиток техніки та елементарних навичок читання. Тому першочерговим завданням навчання читання є навчитися сприймати графічні зображення слів і пов'язувати їх із відповідними звуковими образами. Слід підкреслити, що навчання навичок читання пов'язане не тільки з передаванням іноземних букв, їх сполучень і слів, а й з формуванням вміння учня розрізняти наголошені слова, слово-сполучення, синтагми, і, спираючись на це, забезпечувати необхідне інтонаційне оформлення речень.

→ Стадія зрілого читання має на меті навчити учнів здобувати

інформацію з нового тексту. Зріле читання ґрунтується на раніше сформованих навичках та елементарних уміннях. Звичайно це самостійне читання про себе [46, с. 76].

В практиці навчання іноземних умов у школі розрізняють такі види зрілого читання:

- ✓ читання з метою здобуття повної інформації з тексту, тобто ґрунтовне, вивчаюче;

- ✓ читання з охопленням основного змісту тексту, тобто ознайомлюючи;

- ✓ читання з метою пошуку необхідної інформації або вибіркове, переглядове.

Найважливішою методичною вимогою до зрілого або осмисленого читання є організація учнів так, щоб вони розуміли, що вони читають, і фактично витягували інформацію з тексту. «Це дуже важливо, — підкреслює психолог С. К. Фоломкіна, «з самого початку навчання формування в учнів правильного ставлення до читання як виду мовленнєвої діяльності, що має своє специфічне комунікативне завдання, як засобу отримання інформації (а не до справи з озвучування мовного матеріалу, у його запам'ятовуванні, вимові, перекладі тощо)».

Досягнення цієї мети буде можливим, якщо:

- ✓ учень оволодіває технікою читання та елементарними навичками вилучення інформації з текстів з відомих матеріалів;

- ✓ запропоновані для читання тексти є пізнавальними та цікавими для учнів;

- ✓ завдання на розуміння прочитаного продумані й цікаві [17, с. 145].

Навчання осмисленого читання також розширює можливості педагогічного впливу на учнів, адже пізнавальні тексти суспільно-політичного, наукового та художнього характеру сприяють розвитку позитивних якостей особистості учня – моральних, загальноосвітніх та ін.

Розуміння тексту полягає в характері його розуміння як цілісної і комунікативно самостійної одиниці передачі. З. І. Кличникова виділяє п'ять ступенів розуміння:

→ I ступінь – повне, точне розуміння загального змісту тексту і його деталей;

→ II ступінь – досить точне і повне розуміння загального змісту тексту з деякими несуттєвими неточностями в розумінні деталей;

→ III ступінь – неповне, неточне розуміння, коли зрозуміло тільки загальний зміст, а в розумінні деталей тексту виявляється багато неточностей, або коли багато деталей зрозумілі невірно;

→ IV ступінь – часткове розуміння окремих деталей тексту при нерозумінні його загального змісту;

→ V ступінь – повне нерозуміння тексту [20, с. 278].

Таким чином, читання під час вивчення іноземної мови іноді передбачає три різні види роботи, а саме:

- 1) читати уголос, щоб оволодіти технікою читання;
- 2) виконати цикл вправ різного призначення за друкованим текстом;
- 3) читання для збору інформації - зріле або комунікативне (переважно про себе, мовчазне).

Мета навчання читання – навчити учнів читати про себе і розуміти запропоновані тексти – досягається за допомогою третього виду роботи. Інші два види мають лише допоміжне значення.

Слід зазначити, що читання іноземною мовою, завдяки використанню таких джерел, як преса, художня та фахова література, Інтернет та листування, сприяє збільшенню мовних контактів в опосередкованому спілкуванні. Крім того, читання полегшує доступ до автентичної інформації, що робить цей вид мовної діяльності найпростішим і найціннішим засобом спілкування.

1.3. Фактори впливу на формування компетентності у читанні

Читання - це один із провідних видів мовної діяльності, яке сприяє розвитку інших мовних навичок і вмінь. Тому закономірним явищем є зростання інтересу науково-методичної думки до проблем читання. У наш час, коли потік наукової інформації постійно збільшується, а важливою вимогою сучасного життя є інтенсифікація процесу навчання іноземних мов, науково-методичне мислення тяжіє до узагальнень і шукає ефективні шляхи інтенсифікації навчальних процесів.

Читання визначається як процес сприйняття текстової інформації та включає наступні психологічні компоненти: бачення – розпізнавання – вимова – розуміння – переклад [2]. Як відомо, це унікальний аналітичний семантичний процес. Проте, залежно від завдання, домінує аналіз чи синтез інформації. Коли текст частково сприймається переважно широким загалом, це називається аналітичним читанням. Коли цей процес змінюється від упередженості до узагальнення, це синтетичне читання.

Читання має багато спільного з аудіюванням і письмом. Ці три типи МД характеризуються функцією моторного мовного аналізатора у внутрішньому мовленні.

Читання іноземною мовою як комунікативне вміння та засіб спілкування, поряд із говорінням, є важливою формою усної діяльності та найпоширенішим способом спілкування іноземною мовою, яким мають оволодіти учні відповідно до вимог чинної програми та Державного стандарту з іноземних мов. Історично

читання з'явилося пізніше усного мовлення, але на його основі стало важливим засобом спілкування та пізнання.

Завдяки читанню, яке робить всю інформацію доступною, досвід людства передається в найрізноманітніших сферах праці, творчої, соціальної та культурної діяльності. Навички читання дозволяють випускникам шкіл використовувати літературу іноземною мовою у своєму подальшому професійному та науковому житті для пошуку інформації у своїй галузі, задоволення читацьких чи творчих інтересів, вдосконалення навичок усного спілкування тощо [46, с. 75].

Читання – це рецептивна форма мовної діяльності, яка передбачає техніку читання (ТЧ) і розуміння прочитаного і відноситься до писемної форми мови. Розрізняють змістовий і процесуальний аспекти читання. Змістовий аспект читання залежить від процесуального і полягає в досягненні розуміння інформації, яка сприймається читачем, завдяки декодуванню графічних знаків та смислових зв'язків тексту.

Існує два основні рівні розуміння: рівень значення та рівень смислу/змісту (кожен має кілька проміжних рівнів). Перший стосується ідентифікації значення сприйнятих мовних одиниць та їх безпосередніх зв'язків, другий стосується розуміння текстового змісту як цілісної мовної одиниці. У цьому контексті вміння та навички, які забезпечують розуміння тексту, загалом поділяються на дві групи, хоча процеси сприйняття та розуміння відбуваються одночасно. До першої групи належать навички, пов'язані з технічною стороною читання.

Вони пропонують безпосередній акт сприйняття графічних знаків і співвіднесення їх із відповідними їм значеннями. До другої групи належать уміння, що забезпечують смисловий аспект читання: створення смислових зв'язків між мовними одиницями тексту, розуміння змісту та задумів автора, тобто розуміння тексту як цілісного мовного твору. Щоб досягти такого рівня розуміння, технічні навички читання повинні бути високо автоматизованими, щоб увага читача була повністю зосереджена на смисловій обробці тексту [25, с.

10].

Як правило, читач завжди прагне отримати інформацію якнайекономнішим способом, тому читає в різному темпі й характеризується гнучкістю як вираженням читацької зрілості [4, с. 23].

Під час вивчення іноземної мови в ЗЗСО необхідно розвивати навички читання на комунікативному рівні, щоб учні розуміли:

- ✓ основний зміст простих і автентичних текстів;
- ✓ тексти різного жанру, складніші за змістом і структурою:

суспільно-політичні, наукові, художні (адаптовані) і т.д. Учні повинні навчитися користуватися двомовними словниками та різноманітними інформаційними матеріалами [31, с. 249].

Так, на початковому ступені (5-6 класи) основним завданням є розвиток навичок техніки читання уголос і про себе/мовчки і досягнення швидкості читання, яка становить 300 друк. знаків/хв. Сюди входить робота над зміцненням асоціацій між буквами та звуками, створення зорово-графічних і слухомоторних зв'язків, які сприяють негайному розпізнаванню та розумінню значення слів: розширення поля читання, побудова синтагматичного речення та створення семантичних зв'язків між реченнями; розуміє зміст навчальних текстів на основі вивченого матеріалу. У цьому відношенні розуміння змісту прочитаного тексту можливе без лінгвістичного чи семантичного аналізу [31, с. 250].

На середньому ступені (7-9 класи) ставиться завдання навчити учнів читати вголос і самостійно більш складні тексти пізнавального характеру, подані в підручнику та в читанці. Учні повинні здогадатися про значення незнайомих слів за контекстом, словотвором і відповідністю до слів рідної мови. Значення невідомого слова визначається морфологічним або структурно-семантичним розбором.

Основною навчально-методичною одиницею навчання читання є текст.

Під *текстом* розуміють комунікативну одиницю, що відображає певну прагматичну установку його творця. Основними ознаками тексту є: *смілова та комунікативна єдність; структурна цілісність*.

Для розвитку достатніх навичок читання велике значення має характер текстів: їх зміст, значення, цікавий сюжет і т. д. Від якості текстового матеріалу залежить мотивація учнів до читання. Зміст текстів визначає ставлення учнів до читання, а також можливість виконання навчальних і виховних завдань, визначених для іноземної мови як предмета. З іншого боку, структурні, семантичні та мовні особливості текстів визначають сам тип процесу читання [46, с. 76].

Тексти для читання іноземною мовою виконують ряд функцій, які сприяють успішному засвоєнню цієї мови. Методика виділяє кілька основних функцій іншомовного тексту:

- ✓ збагачення і розширення знань/досвіду учнів у різних сферах життя; □

- ✓ тренування з метою ознайомлювати учнів з лексичним і граматичним матеріалом і готувати учнів до читання та використання конкретних мовних матеріалів для відповідей на запитання вчителя, вільної розповіді за змістом або текстової розповіді;

- ✓ розвивати усне мовлення учнів на основі прочитаного тексту (розповідати текст своїми словами, інсценувати окремі епізоди, придумувати продовження сюжету тексту чи інший початок, говорити про окремі проблеми, що розкриваються в тексті, тощо); розвиток смислового сприйняття тексту – його розуміння) [46, с. 77].

Зміст текстів визначає ставлення учнів до читання, а також можливості вирішення навчальних і виховних завдань, які ставляться перед іноземною мовою як предметом на заняттях. З іншого боку, структурно-семантичні та мовні особливості самих текстів визначають характер процесу читання.

Ступінь складності тексту та його обсяг залежать від комунікативного завдання, приналежності до певного стилю та жанру, специфіки структури та форми вираження.

Тексти для читання належать до різних стилів і функціональних жанрів. Можливий офіційний стиль, рекламний стиль текстів. Це залежить від мети навчання та рівня підготовки.

Компетентність у читанні (КЧ) – це здатність читати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах опосередкованого спілкування. Складниками КЧ є вміння, навички, знання, а також комунікативні здібності, а саме – здібності до читання.

До вмінь КЧ відносяться *мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні та компенсаційні* вміння.

Серед *мовленнєвих умінь* читання виділяють:

- уміння знаходити в тексті основну інформацію та передбачати його зміст;
- уміння вибирати головні факти, не звертаючи уваги на другорядні;
- здатність вибірково розуміти необхідну інформацію з прагматичних текстів залежно від лінгвістичних припущень і контексту;
- здатність ігнорувати невідомий мовний матеріал, непотрібний для розуміння тощо [34, с. 30].

Ефективність формування КЧ залежить від рівня сформованості в учнів *інтелектуальних умінь*, як-то: ймовірного прогнозування, критичного оцінювання прочитаного, поєднання у процесі зорового сприймання мнемічної та логіко-сміслової діяльності, класифікації й систематизації отриманої інформації тощо. Важливу роль при формуванні КЧ відіграють також *навчальні вміння*, зокрема використання електронних засобів навчання, та *організаційні вміння*, наприклад, самостійного учіння. Компенсаційні навички читання, такі як використання мови та контекстуальне вгадування, щоб зрозуміти прочитане, ігноруючи незнайомий лінгвістичний матеріал, який не є важливим для розуміння, є частиною навичок усного читання.

На розвиток розуміння прочитаного впливає рівень розвитку мовленнєвих навичок учнів:

- ✓ *навичок техніки читання* окремих букв, буквосполучень, слів, речень;
- ✓ *лексичних навичок* розпізнавання графічних форм лексичних одиниць та їх безпосереднього розуміння;
- ✓ *граматичних навичок* розпізнавання при читанні граматичних форм і прогнозування синтаксичних структур [46, с. 75].

Іншим складником КЧ є *декларативні та процедурні* знання. Прикладами декларативних знань служать *мовні знання* (графіки, лексичних одиниць, граматичних структур тощо) та *країнознавчі знання* (культури країни виучуваної іноземної мови (ІМ), зокрема фонові знання). До процедурних знань можна віднести соціокультурні знання, зокрема приклади мовленнєвої і немовленнєвої поведінки носіїв ІМ, описані у текстах.

Комунікативні навички читання включають: відповідну реакцію читача на прочитане; вміння враховувати прочитане, застосовувати інформацію, отриману під час читання, до реальних ситуацій; задоволення особистих читацьких або творчих інтересів; вдосконалювати навички усного мовлення; пошук інформації за професією [38, с. 29].

Фактори, що впливають на успішність читання, можна поділити на такі групи: умови отримання письмових текстів; індивідуально-психологічні особливості самого читача; мовні особливості тексту.

Умови сприйняття писемних текстів визначають час, відведений на читання; кількість надісланих повідомлень; розмір шрифту; наявність опор і орієнтирів. Обсяг текстів для читання залежить від вимог поточної навчальної програми. Вибір часу читання та кількості подання тексту залежить від усного досвіду учнів, комунікативного завдання, способу перевірки прочитаного тексту. Якщо є труднощі з розумінням або просять повторити чи обговорити

текст, вважається доречним прочитати його двічі. Обов'язковою вимогою до другого читання тексту є встановлення нового комунікативного читацького завдання. Опорами та орієнтирами при читанні можуть служити запитання до тексту, вибіркові тести, таблиці для заповнення, малюнки, схеми [38, с. 30].

Слід зазначити, що вагому роль у процесі формування КЧ відіграють індивідуальні психологічні особливості самого читача. Отже, оволодінню читанням вголос сприяє кмітливість учня, уміння читати рідною мовою та розуміння теми тексту. Для навчання самостійного читання важливими є мотивація читання, зорова чутливість, зорова пам'ять, імовірнісні передбачення, діапазон читання та увага читача. Успішність читання залежить від потреби учнів у пізнанні нового, наявності інтересу до предмета повідомлення, усвідомлення об'єктивних потреб у навчанні, тобто акценту на пізнавальній мотивації цієї діяльності.

Успішність читання іноземною мовою залежить від характеристик текстів, а саме:

- ✓ з орфографічною та графічною системами;
- ✓ з мовною формою тексту [46, с. 77].

Вищезгадані фактори зумовлюють наявність ряду труднощів. На підставі досліджень вчених класифікують наступні труднощі, які виникають у учнів у процесі читання:

1. Труднощі, пов'язані із змістом контексту:

- невміння зрозуміти і сформулювати основну думку прочитаного тексту;
- неможливість отримати відповідну інформацію для розкриття предмета;
- невизначеність в оцінці суб'єкта з точки зору особистого досвіду;
- неувага до назви тексту, його вихідних даних, автора;
- невміння розбити текст на логічні складові і дати їм назву, тобто

створити план;

- ускладнення в характеристиці (підкреслення суттєвого, підбір слів, короткий зміст сказаного);

- неможливість виділити контекст.

2. Труднощі, пов'язані з розумінням мовного матеріалу тексту:

а) морфологічного порядку:

- невміння визначити значущі частини слова (основні слова: кореня, суфіксів, префіксів, а також флексії) та виконуваної ними ролі (внесення позитивного чи негативного смислу, відтінків емоцій);

- невміння внести в структуру слова необхідні зміни (змінити префікс, суфікс) для того, щоб змінити його значення, емоційне забарвлення.

б) синтаксичного порядку:

- на рівні словосполучень: невміння визначити ключове слово,

- на рівні речень: неувага до структури речення та їх ролі у передаванні авторської думки, стилю.

3. Труднощі, пов'язані з роботою зі словником:

- невміння знаходити корінь слова за похідними;

- невміння визначити основне значення слова в запропонованому списку значень;

- невміння виділяти значення мовних одиниць у реченні.

Усі ці та інші труднощі з текстами учні повинні долати поступово шляхом повторення однотипних завдань. При цьому змінюються завдання, змінюється мовний матеріал вправ, він по-іншому зв'язується, ускладнюється, темп виконання вправ зростає.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що читання відіграє важливу роль як засіб вивчення іноземної мови. Завдяки читанню учні закріплюють граматичний і лексичний матеріал і отримують нову інформацію не лише про країну, мова якої вивчається, а й про інші країни та їхні традиції. Тому так важливо виховувати любов до читання.

Як відомо, вміння читати залишається на все життя. Але для того, щоб

надихнути учнів на читання, зацікавити їх, вчителю необхідно використовувати якомога більше яскравих і доступних сюжетів, узятих із повсякденних і звичних ситуацій та світу науки, що має на меті заохочення учнів до подальшого навчання.

1.4. Цілі та етапи формування компетентності у читанні в учнів основної школи

Читання як вид мовної діяльності є одним із найважливіших практичних завдань вивчення іноземних мов у ЗЗСО. Проте як засіб навчання читання відіграє не менш важливу роль у навчальному процесі. Це сприяє засвоєнню мовного матеріалу, його закріпленню та накопиченню. Отже, мнемічна діяльність, що супроводжує процес читання, забезпечує запам'ятовування лексичних одиниць, зв'язків між ними, а також граматичних явищ, заповнення граматичних структур, порядку слів у конструкціях тощо.

Читання сприяє вдосконаленню навичок усного мовлення: при читанні вголос і про себе працюють основні мовні аналізатори - слухова і мовна моторика, мовна функція.

Читання, як один із видів мовленнєвої діяльності, може бути повноцінно сформованим, якщо надати учням конкретні знання, на основі яких вони можуть розвивати мовні навички, а потім удосконалювати свої мовленнєві вміння.

Наприклад, щоб людина навчилася читати іноземною мовою, вона повинна спочатку знати літери і правила читання буквосполучень, а потім вміти читати голосні і приголосні звуки в різних типах складів. Проте ці знання можуть бути лише першим кроком на шляху до навчання читання, адже їх недостатньо швидко й повноцінно засвоювати друковану інформацію. Тому наступним кроком на шляху до навчання читання мають стати такі твори, які забезпечують швидку, вільну та безпомилкову вимову слів, що ілюструють

вивчені правила. Інакше кажучи, другий етап у навчанні читання передбачає формування навичок швидкого читання [17, с. 90].

Однак навіть читання простих слів не швидко досягає рівня читання, коли можна витягти інформацію з друкованих матеріалів. Для цього потрібно розвинути навички, які дозволяють читачеві зосередити всю свою увагу на змісті читаного, автоматично виконуючи всі технічні операції.

З цього випливає, що змістовними компонентами інструкції з читання є:

- ✓ знання мови (знання букв і правил читання, а також знання фонетичної транскрипції для читання «важких» слів);
- ✓ мовні навички (швидка та безпомилкова вимова слів за вивченими правилами та з використанням знаків фонетичної транскрипції);
- ✓ рецептивно-репродуктивні мовні навички (здатність швидко і вільно розуміти інформацію, надруковану іноземною мовою, як на основі активно засвоєного лексичного та граматичного матеріалу, так і на основі словникового запасу та «пасивної граматики») [46, с. 77].

Зазначене дозволяє подати компоненти змісту навчання читання схематично (рис.1.1.).

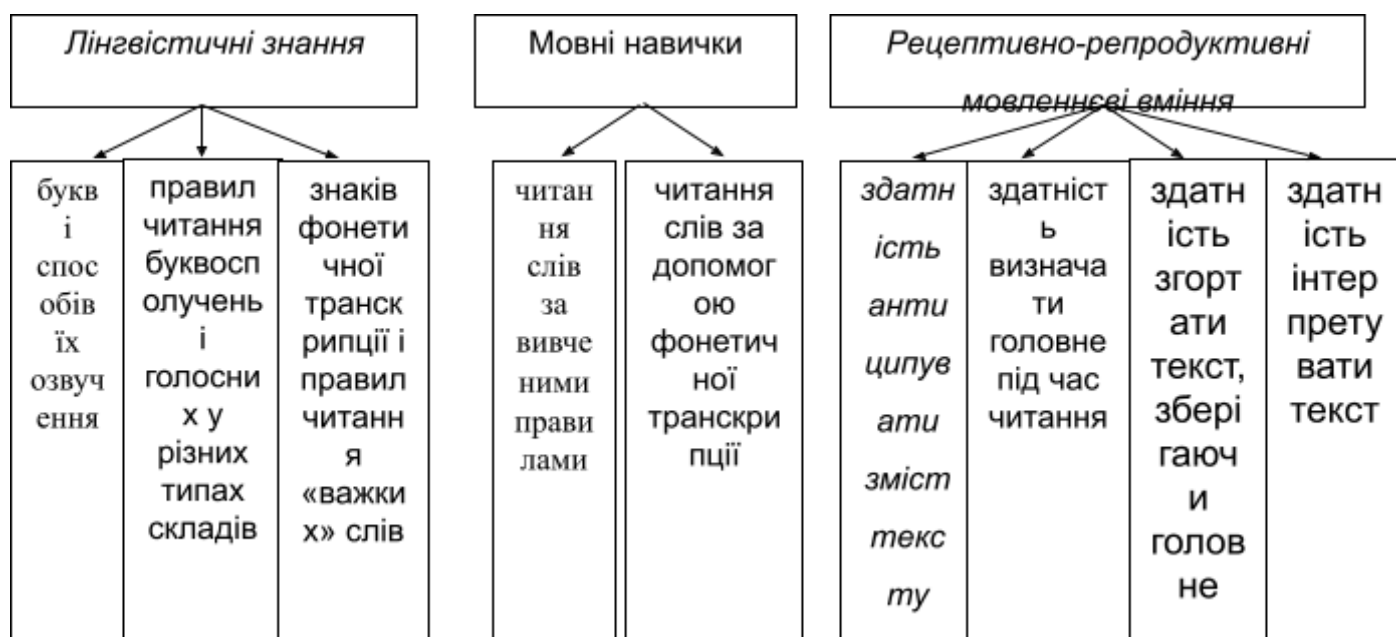

Рис. 1.1. Компоненти змісту навчання читання

Учні, які закінчили 9-й клас, повинні навчитися читати тексти (з повним розумінням) на знайомому мовному матеріалі. Знаходити потрібну інформацію в текстах усіх видів (значення незнайомих слів розкривається домислом, зображенням, подібністю до рідної мови та поясненнями в коментарі); шукайте текст або серію текстів, щоб знайти потрібну інформацію. Діапазон читання не менше 800 друкованих знаків. Рівень сформованості КЧ на кінець 9-го класу має відповідати цільовому рівню володіння іноземною мовою - рівню А2 згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти [7, с. 221].

Читання текстів іноземною мовою активізує мислення учнів, допомагає усвідомити специфіку іншомовної системи та глибше зрозуміти специфіку рідної мови. Інформація, яку учень отримує з іншомовних текстів, формує його світогляд і збагачує його знаннями про історію, культуру, економіку, політику та повсякденне життя країн. Величезна розумова робота, яку виконує читач, щоб проникнути в текст, стимулює здогад і мовне передбачення, інтерес до оволодіння ІМ, самостійність у подоланні мовних і семантичних труднощів.

З лінгвістичної точки зору вміння читати сприяє розширенню словнико-вого запасу, закріпленню граматичного матеріалу і міцному засвоєнню структурних одиниць мови. Це відкриває великі можливості для поглибленого самостійного вивчення мови та вдосконалення розмовних навичок.

Учні основної школи повинні вміти самостійно і з повним розумінням читати прості тексти соціально - політичної та науково - популярної літератури, тексти публіцистичного стилю а також адаптовані художні тексти англійських чи американських письменників [2, с. 19].

У процесі формування КЧ реалізуються також освітні, розвивальні та виховні цілі, які підпорядковані практичній меті. Навчальна мета включає набуття учнями різнобічних знань та отримання когнітивної інформації з текстів, а також формування в учнів навчальних умінь і стратегій читання. Розвивальна мета передбачає розвиток пізнавальних процесів школярів під час

читання – уваги, слухового сприйняття, різних видів зорової пам'яті, мислення, уяви. Виховна мета – виховання в учнів культури читання, емоційно-ціннісного ставлення до прочитаного. Цілі реалізуються комплексно, що сприяє різнобічному особистісно-діяльнісному розвитку школяра. Формування КЧ передбачає навчання учнів різних його видів [9, с. 34].

Формування КЧ передбачає набуття учнями знань, формування навичок та розвиток умінь читання, а також удосконалення психофізіологічних механізмів читання. Набуття знань включає оволодіння мовними, країнознавчими й лінгвокраїнознавчими знаннями. Розвиток навичок читання (техніка читання, лексичні та граматичні) сприяє розвитку компонентів автоматичного читання. Розвиток навичок читання розвиває вміння учня проникати в зміст тексту на різних рівнях його розуміння. Удосконалення психофізіологічних механізмів читання спрямоване на розвиток особливостей мовлення, більш імовірних передбачень, розширення довготривалої та короткочасної пам'яті, скорочення часу внутрішнього промовляння.

Під час вивчення іноземної мови в ЗЗСО необхідно розвивати навички читання на комунікативному рівні, щоб учні розуміли:

- ✓ основний зміст простих автентичних текстів;
- ✓ отримали комплексне розуміння текстів різних жанрів (суспільно-політичних, науково-популярних, художніх (адапованих)), складніших за змістом і структурою [46, с. 77].

Учні навчаються користуватися двомовними словниками та різними допоміжними матеріалами. Досягнення цих цілей здійснюється поетапно.

→ На першому етапі основним завданням є розвиток навичок техніки читання уголос і про себе/мовчки і досягнення швидкості читання.

→ На другому етапі ставиться завдання навчити учнів читати вголос і про себе складніші тексти пізнавального характеру, що представлені в

підручнику та в читанці. Учні повинні здогадатися про значення незнайомих слів за контекстом, словотвором і відповідністю до слів рідної мови. Значення невідомого слова визначається морфологічним або структурно-семантичним розбором. Читаючи текст, учні повинні розуміти основний зміст і важливі деталі. Якщо потрібне повторне читання, вчитель повинен поставити нове завдання, наприклад, витягнути з тексту додаткову інформацію або прискорити читання тексту тощо. Темп самостійного читання вголос у цих класах має бути швидшим, ніж читання вголос. З метою подолання труднощів розуміння тексту проводиться лексичний, граматичний, структурний і смисловий аналіз, використовується переклад. Учні вчаться користуватися двомовним словником [46, с. 78].

→ На третьому етапі учні повинні уміти читати без словника з метою отримання основної інформації, або зі словником - для повного розуміння змісту тексту, що включає до 6% незнайомих слів.

Використовуються прості автентичні тексти із суспільно-політичної, науково-популярної та художньої літератури. Техніки передбачення на рівні слів (вгадування мови) і на рівні тексту (прогнозування) удосконалюються. Учні основної школи мають оволодіти вмінням коментувати текст (стисле, усне чи письмове відтворення змісту прочитаного тексту); резюме (виявлення нової інформації або основних ідей/фактів у тексті); рецензування (висловлення своєї думки, висловити усну чи письмову оцінку змісту тексту). Формування складників КЧ та вдосконалення його психофізіологічних механізмів здійснюється у цілісній системі вправ [46, с. 79].

У роботі з будь-яким текстом (друкованим, звуковим, відео) можна виділити три основних етапи роботи: *дотекстовий, текстовий і післятекстовий етапи*. Очевидно, що післятекстовий етап буде присутній лише у тому випадку, коли текст використовується не тільки як засіб формування вміння читати, але і для розвитку продуктивних вмінь в усному чи писемному мовленні, говорити і писати іноземною мовою.

Основними цілями і завданнями *дотекстового етапу* є створення певного рівня мотивації учнів; активізація наявних базових знань і досвіду, в тому числі мовного та соціокультурного характеру; у міру можливості зменшити мовні, лінгвістичні та соціокультурні труднощі, підготувати учнів до адекватного сприйняття складніших у мовному та лінгвістичному відношенні окремих моментів і важливого змісту тексту, через перспективні завдання [16, с. 145].

Основними завданнями *текстового етапу* є: продовжити формування відповідних мовленнєвих навичок та мовних умінь; проконтролювати ступінь сформованості цих умінь та навичок; розвивати уміння інтерпретації тексту.

Післятекстовий етап включає такі завдання: використання тексту як засобу мовної/мовленнєвої/ змістової опори для розвитку навичок усного та письмового спілкування; розвиток різноманітних інформаційно-комунікативних навичок, пов'язаних із умінням систематизувати та узагальнювати отриману інформацію, інтерпретувати графічну та схематичну інформацію (схеми, графіки, карти тощо), а також перетворювати словесний текст у графіки та таблиці з метою ущільнення текст або підкреслити його суть; використовувати інформацію, отриману в результаті проєктно-дослідної діяльності.

Опишемо кожний етап.

→ *Передтекстовий етап* роботи має на меті мотивувати учнів і спонукати їх до читання незнайомого тексту. Учитель визначає конкретну комунікативну установку - для чого необхідно читати текст і яку інформацію з нього можна витягти. Відбувається формування так званої антиципації, тобто прогнозування (угадкування наперед) змісту того, що читатиметься. Це робиться у відповідності з інструкцією вчителя, наприклад: *прочитайте заголовок, прогляньте швидко текст і скажіть, про що, на вашу думку, в ньому говориться*. Така попередня орієнтація спрямовує свідомість учнів у необхідну область пошуку сенсу і тим самим економить час на читання, оскільки учні мають сприймати його як цікаву діяльність, за допомогою якої вони дізнаються

щось нове [16, с. 146].

Завдання першого етапу роботи з текстом — сформувати психологічне ставлення учнів до читання, щоб викликати в них інтерес до цієї діяльності. Важливо спиратися на життєвий досвід учнів, їхні інтереси та вміння вчителя зацікавити їх змістом запропонованого для читання тексту.

Етап спонукання до читання тексту також має вирішити завдання актуалізації вже відомої учням лексики відповідно до теми/проблеми тексту. Ця фаза проходить у формі усного опитування та представлення візуальних матеріалів (фото, карт, брошур, реклами тощо).

Комунікативне завдання, яке дається учням безпосередньо перед читанням тексту, може бути сформульоване у формі ключових запитань, на які необхідно дати відповідь під час читання тексту, або у формі тверджень, які учні мають підтвердити чи спростувати на основі інформації з тексту.

Таких запитань чи тверджень має бути небагато (два-три) і стосуватися лише найважливіших моментів змісту. Необхідно перевірити, чи всі учні розуміють ці запитання (твердження). Щоб вони завжди були в полі зору учнів, їх необхідно заздалегідь записати на дошці або на інформаційних картках. Такі завдання значно полегшують процес читання, оскільки вміщені в них запитання чи твердження створюють карту змісту тексту, за допомогою якої учні можуть зорієнтуватися у змісті та спрямувати свою увагу на важливі моменти [23, с. 136].

→ Читання тексту та виконання комунікативного завдання - це другий, *текстовий етап* роботи над текстом. На цьому етапі мета переглядового читання полягає в тому, щоб ознайомитися з формальними ознаками тексту та зробити припущення щодо стилю та тематики тексту. Учні мають змогу самостійно виділяти в тексті легко «впізнаванні» лексичні одиниці (ЛО), гіпотетично визначати їх значення і на цій основі визначати орієнтовну тему та зміст тексту. Основними вправами цього етапу будуть вправи на прогнозування характеру тексту, його тематики та змісту на основі зовнішніх носіїв та вже

відомих ЛО. Наприклад:

- Прочитайте швидко текст та визначте, що це за текст: стаття, лист, літературний уривок. Як ви здогадалися?
- Звідки взята ця стаття?
- Виділіть у тексті знайомі слова, які дозволяють прогнозувати його тематику.
- Підкресліть у тексті слова, які можна впізнати за спів падіннями у англійській чи українській мовах. Спробуйте визначити їх значення та висунути гіпотезу про тематику тексту [23, с. 137].

На етапі вивчаючого читання передбачення уточнюються для легко «впізнаваних» значень ЛО і семантизації всіх невідомих слів. Основне завдання полягає в тому, щоб виробити в учнів стійку установку на самостійну семантизацію невідомих ЛО різними способами: щодо однокореневих слів, елементів словотворення, візуалізації, лексики, мовного досвіду у першій та другій іноземній мові, що вивчаються.

Етап вивчаючого читання включає в себе також роботу із вдосконалення технічних навиків читання та вимови, адже ґрунтовно прочитані тексти доцільно «озвучити».

Слід звернути увагу, що на середньому етапі вивчення мови при безпосередньому прочитанні тексту буде здійснюватися робота не так над лінією розвитку технічних навичок читання і звукового оформлення на рівні окремого звуку, складу, слова, а над правильною вимовою синтагми, над інтонаційним оформленням тексту з виділенням нового, головного з точки зору логічного членування речення.

→ Перевірка завдання та виконання інших вправ, пов'язаних зі змістом тексту, – це третій, післятекстовий етап. Вправи на цьому етапі

призначені як для перевірки розуміння тексту, так і для розвитку навичок усного спілкування на основі змісту. Вони також передбачають, що учні будують власні висловлювання на основі власного життєвого досвіду [46, С. 77].

На думку З. І. Кличникової різноманітні методи перевірки розуміння тексту за своєю психологічною сутністю поділяють на дві великі групи: перша базується на комунікативному характері використання прочитаного матеріалу, друга група базується на логіко-текстовому аналізі [20, с. 278].

Модель навчання читання як виду лінгвістичної діяльності передбачає, що перед продуктивним використанням лексичного словника тексту (перша група контрольних вправ) учитель перевіряє результати подібної роботи учнів на достатнє розуміння тексту, словниковий запас і зміст тексту. Ці методи контролю включають завдання вибору з набору істинних або хибних пропозицій і наповнення речень текстовим змістом. Наприклад:

- *Правда чи ні. виправте неправдиві твердження згідно змісту тексту.*
- *Закінчіть речення, опираючись на інформацію, подану в тексті.*

Тоді важливо використовувати такий метод комунікативного контролю у відповідь на питання, який не тільки контролює детальне розуміння тексту, але й дозволяє продукувати мовленнєві дії з рецептивно сприйнятим ЛО на конкретну тему в заданому контексті. Відповідаючи на запитання, учні вчать виділяти лексику з тексту та поєднувати її з ситуаціями, у яких вони можуть бути використані. Виконувати обробку матеріалу, використовувати ЛО в різних формах, що є навичкою, необхідною для самостійного виготовлення. Отже, використання нового лексичного елемента в побудові відповіді має репродуктивно-продуктивний характер [31, с. 250].

Такі вправи з усного мовлення заохочують учнів уважно читати про себе, знаючи, що після їх прочитання виникне цікава розмова, і щоб взяти в ній

участь, потрібно знати якомога більше текстових фактів, щоб зрозуміти та запам'ятати якомога більше.

Читання вищезазначених текстів передбачає розвиток комунікативно-мовної компетенції учнів, тобто розширення ресурсів мовних засобів і розвиток автоматизмів у їх використанні як у рецептивному, так і в продуктивному плані [37, с. 10].

На основі досліджень науковці класифікують такі труднощі, з якими учні стикаються під час читання:

1. Труднощі змісту:

- невміння зрозуміти і сформулювати основну думку прочитаного тексту;
- неможливість отримати відповідну інформацію для розкриття теми;
- невизначеність в оцінці суб'єкта з точки зору особистого досвіду;
- неувага до назви тексту, його вихідних даних, автора;
- невміння розбити текст на логічні складові і дати їм назву, тобто створити план;
- ускладнення в характеристиці (підкреслення суттєвого, підбір слів, короткий зміст сказаного);
- неможливість виділити контекст.

2. Труднощі розуміння мовного матеріалу тексту:

а) морфологічного порядку:

- невміння визначити істотні частини слова (іменники: корінь, суфікси, префікси, флексія) і роль, яку вони виконують (внесення позитивних чи негативних значень, емоційних відтінків);
- нездатність внести необхідні зміни в структуру слова (зміна префікса, суфікса) з метою зміни його значення та емоційного забарвлення.

б) синтаксичного порядку:

- на рівні словосполучень: невміння визначити ключове слово,
- на рівні речень: неувага до структури речення та їх ролі у передаванні авторської думки, стилю.

3. Труднощі, пов'язані з роботою зі словником:

- невміння знаходити кореневе слово за похідними;
- невміння виділити основне значення слова в запропонованому переліку значень;
- невміння виділяти значення одиниць мови в реченні [37, с. 11].

Усі ці та інші труднощі з текстами іноземними мовами учні повинні долати поступово шляхом повторення однотипних завдань. При цьому змінюються завдання, змінюється мовний матеріал вправ, він по-іншому зв'язується, ускладнюється, темп виконання вправ зростає.

Причиною неефективності методики навчання іншомовного читання є недооцінка загальнодидактичних закономірностей процесу навчання читання, а також ставлення до цього процесу лише з точки зору лінгводидактичних і методичних характеристик.

На основі загальнодидактичної концепції особистісно орієнтованого навчання дослідники розробили правила навчання конкретного виду мовленнєвої діяльності. Такими принципами є:

- ✓ принцип філологічної освіти учнів і розширення їх бачення світу;
- ✓ принцип сприйняття іноземної мови як цілісної системи взаємо-пов'язаних компонентів, тобто видів мовної діяльності;
- ✓ принцип відповідності методів навчання психофізіологічним особливостям учнів;
- ✓ принцип свідомого сприйняття інформації, що вивчається;
- ✓ принцип повного засвоєння перевіреного матеріалу;
- ✓ принцип філологічної нормативності та достовірності друкованої інформації;

- ✓ принцип дозованої кількості досліджуваної інформації;
- ✓ принцип мовно-сміслового зв'язку досліджуваних явищ;
- ✓ принцип дозованої ілюстративності друкованих матеріалів.

Висновки до розділу 1

1. Читання іноземною мовою, поряд із усним мовленням, є важливою формою мовної діяльності, якою випускник ЗЗСО повинен добре оволодіти відповідно до вимог чинної програми. Уміння читати іноземною мовою дає випускникам також можливість використовувати іншомовну літературу для пошуку інформації про майбутні професії. Читання є і метою, і засобом вивчення іноземної мови.

2. Читання (зорове сприймання) - рецептивний вид мовленнєвої діяльності, спрямований на сприйняття та розуміння письмового тексту. У сучасному інформаційному світі читання носить «метапредметний» або «надпредметний» характер, а вміння читати відноситься до універсальних навчальних дій. Читання передбачає техніку читання та розуміння прочитаного. Розрізняють два аспекти діяльності читача: змістовний (про що йдеться в тексті) і процесуальний (як читати і вимовляти текст). За змістом результатом читання є розуміння прочитаного; у процедурному плані — це сам процес читання.

3. Успішність навчання читання залежить від різних факторів: індивідуальних та вікових особливостей учнів, наявності чи відсутності мотивації до навчання взагалі та читання іноземною мовою зокрема, розвитку уваги та інтересу, рівня навичок навчання читання, здатність спиратися на попередній усний досвід, уміння використовувати досвід і навички усного мовлення рідною мовою.

Крім того, серед факторів, що визначають успішність навчання КЧ, – лінгвістичні та дискурсивні властивості іншомовних текстів, умови навчання (наявність/відсутність технічних засобів навчання, використання різноманітних видів засобів, ситуативності та проблемності вправ, організації занять з іноземної мови).

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНОГО ЧИТАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В 5-МУ КЛАСІ

2.1. Система вправ і завдань у навчанні ознайомлювального читання

Навчаючи ознайомлювального читання, вчитель повинен враховувати вимоги розвитку навичок читання учнів. Для цього вчителю необхідно ознайомитися з методичними вимогами щодо розвитку цієї навички, Загальноєвропейськими Рекомендаціями щодо викладання іноземних мов та навчальною програмою, затвердженою Міністерством освіти України.

Особливу складність може викликати психолінгвістична специфіка самого процесу читання, оскільки цей важливий спосіб мовної діяльності людини є досить складним процесом, який передбачає перехід від сприйняття друкованого тексту до розуміння його змісту та значення [15, с. 20].

Фрагментарність сприйняття учнями текстової інформації - це та основна проблема, боротьба з якою повинна стати важливим. Для вирішення цього завдання на етапі добору тексту вчителю слід звернути особливу увагу на зовнішнє оформлення тексту, наявність малюнків, ілюстрацій, фотографій, побудову тексту за допомогою блоків, схем, таблиць, наявність у тексті невербальних засобів в структурі тексту - кольори, наявність виділення різними шрифтами, підкреслення і т. д. Чим більше текст насичений такими невербальними засобами та ілюстративним матеріалом, тим легше він сприймається учнями, так як текст має ознаки креолізованого тексту, який сприймає і може подолати проблему кліпового сприйняття сучасних молодих людей [11, с. 8].

Зокрема, учитель повинен правильно й ефективно організувати роботу на трьох основних етапах формування навичок читання учнів:

- 1) передтекстовий етап або етап формування та/або оновлення базових (існуючих) знань і створення мотивації;

2) текстовий етап або етап розвитку й удосконалення розуміння явищ, що відбуваються в процесі читання;

3) післятекстовий етап або фаза/етап самостійної інтерпретації явищ на основі аналізу інформації, що міститься в англомовних текстах, і контролю їх розуміння [19, с. 44].

Для виявлення розуміння учнями основного змісту тексту під час ознайомлювального читання, а також залежно від навичок читання можна використовувати такі види вправ:

1. Передтекстовий етап:

- a) обговорення теми уроку, дискусія чи мозковий штурм по темі;
- b) читання заголовку або перші речення тексту й передбачити зміст тексту;
- c) розвиток вимови географічних назв і власних назв;
- d) імітаційні вправи та вправи в написанні слів на дошці або на аркушах із транскрипцією;
- e) вгадування значення слів у потенційному словнику (міжнародному, похідному, складному, конвертованому), перекладі (може включати власні варіанти перекладу учнів);
- f) робота зі складними граматичними конструкціями: аналіз і переклад [22, с. 123].

2. Текстовий етап:

- a) ознайомлення із запитаннями та/або завданнями до тексту;
- b) читання тексту про себе, щоб зрозуміти основний зміст.

3. Післятекстовий етап:

- a) відповіді учнів на запитання вчителя щодо основного змісту тексту;
- b) вибір найбільш підходящого тексту з кількох запропонованих заголовків;
- c) виконання вправи на знаходження і виправлення неправильних тверджень;
- d) добірка з кількох ілюстрацій, що ілюструють зміст тексту;

- e) відбір оціночних суджень, які відповідають думці читача про текст, що читається, проблему;
- f) короткий виклад основного змісту тексту;
- g) висловлення думки щодо зміст тексту, оцінка [22, с. 124].

Передтекстова робота починається з розминки, мета якої — підготувати учнів до вивчення й обговорення конкретних явищ, зібрати й узагальнити основні знання з даної теми, які учні вже отримали на певному етапі навчання або із власного досвіду, та якими вони можуть поділитися один з одним.

Передтекстова розминка може проходити у вигляді дискусії чи мозкового штурму, коли учні пригадують лексичні одиниці чи іншу пов'язану з ними інформацію, асоціюючи її з певною темою чи явищем, яке буде розглянуто на уроці. Метою перед текстового етапу є створення відповідної лінгвістичної та ситуативної атмосфери для рецепції англomовного тексту періодичного видання [29, с. 40].

На цьому етапі постановки цілей уроку також варто запитати учнів, що саме вони хочуть знати про тему, і сформулювати їхні очікування щодо роботи з цим текстом. Учитель може надати інформацію про періодичне видання, на основі якого учні читатимуть текст і працюватимуть з ним.

Слід зазначити, що важливим завданням фази претексту є усунення лінгвістичних труднощів у розумінні тексту. Це включає роботу з незнайомими словами, власними іменами та назвами місць, які учні можуть зустріти в тексті. Вчитель повинен надати визначення та/або переклад лексичних одиниць, незрозумілості яких може погіршити розуміння тексту в цілому.

Відповідно до тенденцій сучасної методики, яка віддає перевагу неперекладним методам освоєння нової лексики, вчитель повинен перефразувати, проілюструвати або замінити невідому лексичну одиницю відомими учневі синонімами, уникаючи самого перекладу. Таким чином, робота учнів починається з самого тексту на передтекстовому етапі [34, с. 12].

Після визначення потенційних труднощів у тексті учням слід дати комунікаційне завдання, яке може бути у формі запитання, щоб допомогти

учням зрозуміти та виділити конкретну інформацію в тексті. Цей елемент роботи на передтекстовому етапі є дуже важливим, оскільки цільове завдання, поставлене перед читанням тексту, може привернути увагу учнів до предмета дослідження, нової інформації, зрозуміти й усвідомити, яка робота з текстом необхідна для ефективної роботи [37, с. 21].

Наступним кроком у розвитку навичок у процесі читання є текстовий етап – власне читання тексту та його розуміння. Час читання повинен регулюватися вчителем залежно від обсягу та складності тексту. Під час читання учні повинні одночасно працювати над комунікативним завданням.

У післятекстовому етапі виконуються вправи на перевірку розуміння прочитаного тексту, виконання комунікативного завдання та перевірку рівня сприйняття інформації.

Керуючи цим етапом роботи, учитель прагне допомогти учням зосередити увагу на конкретних деталях і фактах тексту, важливих для розвитку навичок читання. На цьому етапі доцільно використовувати груповий режим класної роботи. Питання, що перевіряють розуміння прочитаного тексту, формулюються однаково залежно від змісту тексту, але кожне питання так чи інакше спрямоване на вирішення комунікативного завдання, яке ставиться перед учнями на передтекстовому етапі.

До післятекстового етапу можна також віднести дискусію, суть якої полягає в тому, що вчитель, ставлячи запитання для обговорення, створює ситуацію, у якій учні намагаються творчо застосувати отриману інформацію; ця діяльність полягає в самостійному тлумаченні твору [42, с. 10].

Загалом обсяг і зміст цих етапів залежить від цілей уроку, учителя, особливостей конкретного тексту, обраного для читання, комунікативної мети читання, виду читання (ознайомлювальне, переглядове, вивчаюче). Ефективність роботи з текстом залежить від різноманітності типів завдань, які пропонує вчитель для роботи з текстом, тому зміст окремих етапів може відрізнятися.

Перевірити розуміння прочитаного під час ознайомлювального читання можна також за допомогою таких завдань, як відповіді на запитання вчителя щодо основної інформації тексту чи його важливих деталей, визначення співвідношення інформації, яку викладає вчитель, що учні дізналися з тексту, знаходження фактів або одиниць семантичної інформації, наданої вчителем у тексті, та інша дослідницька діяльність. Кожна з описаних етапів повинна містити види вправ, що відповідають їх цілям і завданням. Це будуть вправи, що готують до читання текстів, і вправи, що розвивають навички читання [11, с. 25].

Необхідно враховувати вид читання, який реалізовуватиметься на уроці. У деяких випадках доцільно використовувати кілька видів читання як частину читання тексту, наприклад, переглядового та аналітичного. Кожен текстовий етап роботи слід починати з надання учням інструкцій і завдання, яке потрібно виконати під час роботи над текстом. Усі етапи, які реалізуються в процесі редагування тексту, і вправи, запропоновані вчителем на кожному етапі, повинні бути пов'язані між собою [46, с. 75].

Для розвитку навичок читання можна використовувати засоби навчання, зокрема пояснення вчителя, примітки та інструкції щодо читання, картки з новою лексикою з текстів тощо. Такі засоби допомагають учням самостійно організувати роботу над текстом. Для оптимальної організації навчання лексичних одиниць вчитель, окрім власне англомовного тексту, може використовувати й інші засоби та адаптувати їх до умов навчання. Це можуть бути малюнки, предмети, що відображають зміст тексту, кросворди тощо. На кожному етапі навчання доцільно використовувати методи «оцінки» знань, словникового запасу та уявлень учнів з певних аспектів. Одним із таких прийомів є створення ментальних карт (mind-mapping) на задану тему, які дозволяють розкрити основну концепцію явища через ключові слова, що відхиляються від центру у вигляді гілок [11, с. 26].

У рамках роботи з розвитку мовних навичок учнів шляхом читання текстів англійською мовою можна використовувати сучасні технічні засоби –

відео- та аудіозаписи, презентації тощо. За допомогою таких засобів зручно надавати учням додаткові лінгвістичні знання і соціокультурний матеріал про певну країну. Ці засоби можна використовувати як доповнення до такого прийому, як бесіда з учнями, оскільки використання наочного матеріалу завжди пов'язане з додатковою мотивацією школярів до вивчення конкретного предмету, активізації інтересу учнів та їх уваги на уроці [51, с. 3].

Ознайомлювальне читання означає, що під час опрацювання тексту учні повинні навчитися:

- ✓ планувати зміст за назвою або початком тексту;
- ✓ здогадуватися про значення незнайомих слів за контекстом, словотвором, подібністю до слів рідної мови чи слів, які є результатом конверсії;
- ✓ ігнорувати деякі незнайомі слова, які не заважають зрозуміти основний зміст;
- ✓ визначати відповідні частини тексту та зв'язки між ними;
- ✓ під час читання використовувати доступні лінгвокраїнознавчі коментарі, виноски, словники та фахову літературу, якщо це необхідно, щоб зрозуміти основний зміст тексту [36, с. 80].

Мова текстів, що використовуються для отримання основної інформації, має бути нормативною, позбавленою діалектних ознак, а зміст відповідати рівню мовної підготовки учнів, їх віковим особливостям, життєвому досвіду та інтересам.

Тексти можуть бути художніми, популярними (статті в газетах, журналах) або більш прагматичними (телевізійні програми, реклама, плакати, меню, вивіски, телефонні довідники, карти міст, схеми руху тощо).

Учні повинні розуміти основний зміст тексту та розуміти отриману інформацію відповідно до свого рівня знань та інтересів. Повнота розуміння повинна бути менше 75%. Опрацьовуючи текст, учні повинні навчитися:

Система вправ є основним фактором забезпечення навчального процесу та успішності вивчення мови. У цілісній системі вправ відбувається тренування компонентів читацької компетентності та вдосконалення їх психофізіологічних механізмів. При створенні системи вправ слід враховувати певні вимоги, серед яких вимоги до вправ та критерії їх класифікації. Тому ці передумови доцільно враховувати, щоб забезпечити можливість побудови раціональної системи навчання формуванню навичок у процесі читання [45, с. 21].

Система вправ має базуватися на трьох етапах розвитку навичок у процесі читання учнів: передтекстовий етап або етап побудови та/або актуалізації базових (існуючих) знань і формування мотивації; текстовий етап, тобто етап розвитку і вдосконалення розуміння явищ, що відбуваються в процесі читання; післятекстовий етап, тобто етапу самостійної інтерпретації явищ на основі аналізу інформації, що міститься в англійських текстах, і контролю їх розуміння.

Добір видів вправ для їх застосування на тому чи іншому рівні розвитку грамотності та відповідно до обраного виду читання, що здійснюється на уроці, має здійснюватися за відповідними критеріями.

Так, Н. К. Складенко запропонувала низку вимог до вправ, що базується на таких критеріях:

- ✓ мотивація мовленнєвих дій (вмотивовані та невмотивовані вправи);
- ✓ концентрація вправ на отримання чи поширення інформації (рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні вправи);
- ✓ комунікативні навички (некомунікативні (мовні), умовно-комунікативні (умовно-мовні) та комунікативні (лінгвістичні) вправи);

✓ культурна орієнтація (вправи, які можуть або не можуть розвивати «культурну компетентність»);

✓ наявність опорних вправ у завданнях (вправи з опорами (природними або спеціально/штучно створеними з навчальною метою) і без опор);

✓ форма організації (фронтальні, парні, групові/командні, індивідуальні вправи);

✓ рівень контролю за виконанням вправи (вправи повністю контрольовані, частково контрольовані, з мінімальним контролем) [61, с. 21].

Для уточнення розуміння учнями основної інформації, викладеної в тексті, проводяться такі види вправ:

1. Прочитати заголовок (перші речення) і скажіть, про що може йтися в тексті.

2. Дати відповіді на запитання вчителя за основним змістом (допускаються відповіді рідною мовою).

3. Добрати найдоцільніший заголовок із кількох запропонованих учителем.

4. Послухати твердження та виправити неправильні (невідповідні змісту).

5. Вибрати із кількох ілюстрацій ті, що ілюструють зміст тексту.

6. Вибрати правильні відповіді на запитання за основним змістом.

7. З оціночних оцінок обрати ту, яка відповідає думці читача про прочитаний текст, проблему.

8. Коротко передати основний зміст тексту рідною мовою.

9. Висловити свою думку щодо змісту тексту й записати її (рідною мовою) [41, с. 15].

Розуміння прочитаного перевіряється такими завданнями, як:

- ✓ відповісти на запитання вчителя щодо основної інформації в тексті;
- ✓ відповісти на питання про важливі деталі;
- ✓ сказати, чи узгоджується подана вчителем інформація з інформацією, яку учні витягли з тексту;
- ✓ знаходження фактів/одиниць семантичної інформації у заданому вчителем тексті, інші дослідницькі вправи;
- ✓ виконати альтернативний тест, тест із варіантами відповідей тощо.

2.2. Формування міжкультурної комунікативної компетентності учнів 5-х класів під час ознайомлювального читання

Інтеграційні процеси, що відбуваються в сучасному світі, ставлять перед національною системою освіти завдання підготовки учнів до життя в полікультурному та багатонаціональному суспільстві та формування позитивного ставлення до людей різних національностей, мов і культур. Новітня методика навчання іноземних мов вирішує проблему розвитку навичок міжкультурного спілкування іноземною мовою в учнів ЗЗСО.

Однією з найважливіших змін у викладанні іноземної мови за останні десятиліття стало визнання культурного виміру ключовим елементом, який істотно змінив природу вивчення мови. Міжкультурні компетенції мають бути частиною мети вивчення іноземної мови та невід'ємною частиною навчальної програми з іноземної мови для ЗЗСО [51, с. 4].

Міжкультурний підхід як основа навчання іноземних мов включає соціокультурну спрямованість навчання іноземної мови, залучення учнів до культури країни, мова якої вивчається, а також краще розуміння особливостей культури розмаїття власної країни та її популяризація засобами іноземної мови.

Услід за В. Г. Редьком ми розуміємо під міжкультурною іншомовною комунікативною компетентністю (МІКК) учнів 5-х класів «сукупність набутих учнями знань, умінь, навичок, способів діяльності, ставлень, мотивів, необхідних для усвідомленого виконання комунікативних дій, спрямованих на оволодіння іншомовним спілкуванням у межах вимог навчальної програми» [54, с. 126].

Навчання МІКК для учнів основної школи має відбуватися в процесі вивчення іноземної мови в рамках діалогу культур, тобто в спеціально організованому освітньому середовищі, де відбувається постійне зіткнення з новою мовою і культурою та їх порівняння з власною. Це забезпечує міжкультурне спілкування між тими, хто вивчає мову, і користувачами іноземної

культури та мови, а також сприяє розвитку емпатії, толерантності, міжкультурної чутливості та соціокультурної спостережливості.

Під час навчання МІКК важливо створити умови, які дозволятимуть учням не запам'ятовувати культурні факти, а порівнювати схожі явища в культурі іншої країни зі своєю. Тому завдання для учнів повинні бути максимально наближеними до умов реального спілкування, тобто слід моделювати ті ситуації, які потенційно можуть виникнути у житті підлітків, а також виконуватися в різних видах мовленнєвої діяльності [22, с. 123].

Формування МІКК накладає велику відповідальність на вчителів іноземних мов, які повинні:

- ✓ ознайомити учнів із культурною специфікою країн, мови яких вони вивчають, і водночас усвідомити їх власну культуру;
- ✓ підготувати школярів до спілкування з представниками інших культур;
- ✓ надати можливості учням зрозуміти та прийняти людей з інших культур як особистостей з різними поглядами, цінностями та поведінкою;
- ✓ допомогти їм зрозуміти, що читання це найшвидший і найстабільніший спосіб отримання інформації, один із найнадійніших механізмів соціалізації людини, її прилучення до ідей, цінностей і норм, які потрібні суспільству.

Читання – найпоширеніша форма спілкування іноземною мовою, якою мають оволодіти учні школи відповідно до вимог нового Державного стандарту базової середньої освіти і чинної навчальної програми з іноземних мов для основної школи [13, с. 80].

У структурі читання як діяльності можна виділити мотив (спілкування засобами друку), мету (отримання цікавої для читача інформації), умови дії

(оволодіння системою графічної мови та прийомами вилучення інформації) , результат (розуміння тексту з більшою чи меншою точністю).

Читання тісно пов'язане з іншими видами мовної діяльності, зокрема:

- ✓ із письмом, оскільки обидва типи використовують однакову графічну систему;

- ✓ з аудіюванням, оскільки в основі обох лежить діяльність перцептивного відображення, поєднана зі сприйняттям, аналізом і синтезом (в аудіюванні – сприйняття почутого, у читанні – побаченого);

- ✓ із говорінням – оскільки читання вголос є «контрольованим мовленням», а читання на самоті/мовчки означає внутрішнє слухання та внутрішнє говоріння [21, с. 77].

Є кілька факторів, які сприяють успіху навчання читанню, зокрема:

- ✓ умови сприйняття письмових текстів (час читання тексту, його обсяг, кількість повторень, наявність носіїв і маркерів);

- ✓ індивідуально-психологічні особливості учнів (зорова пам'ять, увага, мотивація, ймовірні передбачення тощо);

- ✓ мовні характеристики тексту (лексико-граматичні труднощі; труднощі, пов'язані зі змістом і жанром тексту) [26, с. 16].

Оскільки орфографія англійської мови вважається однією з найскладніших серед індоєвропейських мов, до найбільш характерних труднощів, що зустрічаються у процесі навчання читання, можна віднести:

- 1) різночитання однакових літер і буквосполучень: who - what, hard - heart, for -four, now - snow;

- 2) різна кількість літер алфавіту і графем, які вони утворюють: 26 літер передають 104 графеми;

- 3) наявність «німих» літер у словах: snake, Thursday; whom, eight;
- 4) передача одного й того самого звуку різними літерами і буквосполученнями: [k] - club, keep, duck, school; [e] - bell, head, friend, bury [38, с. 30].

Одним із способів подолання цих труднощів є виконання певних вправ. Типовими вправами на уроках орфографії є розбір, ідентифікація та диференціація слів. Ці вправи спрямовані на:

- a) групування слів на основі графемного контрасту;
- b) розрізнення подібних, але не однакових графем; демпфування моделі;
- c) переписування з різноманітними завданнями (букви, буквосполучення, підкреслення слів з однаковим написанням);
- d) групування слів на основі написання зображень;
- e) побудова слів зі складів за схемами;

написання слів після поданих ініціалів та багато інших [47, с. 4].

Відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти і чинної навчальної програми з іноземних мов основною метою навчання читання у 5-6 класах основної школи є сприйняття й розуміння текстів, написаних іноземною мовою, у безпосередньому й опосередкованому міжкультурному спілкуванні.

При вивченні іноземної мови в ЗЗСО читання є одночасно і метою, і засобом навчання: учні опановують читання як джерело інформації (ціль), а також використовують читання для засвоєння мови та мовного матеріалу (засіб). Мотивом читання як комунікативної діяльності є спілкування/ комунікація [56, с. 55].

Ми розуміємо міжкультурну комунікацію як форму вербальної та невербальної комунікації, у якій учасники різних культур та мов виявляють взаємну повагу та розуміння. А людина, яка володіє вміннями та навичками ефективної взаємодії з представниками іншої країни та культури, готова

вирішувати непорозуміння, що виникають у процесі спілкування, є полікультурною особистістю.

Найважливішою педагогічною одиницею навичок міжкультурного спілкування учнів іноземною мовою є текст, тому, зрозуміло, що всі технології оволодіння цим видом мовної діяльності будуються на основі сприйняття тексту.

Серед критеріїв відбору матеріалів для навчання іноземних мов (ситуативність, значення, інформативність, пізнавальна цінність, проблематичність, міжкультурна спрямованість, відповідність змісту тексту віковим особливостям та інтересам учнів тощо) Рада Європа вимагає перш за все автентичності дидактичних текстів і матеріалів. Автентичний текст є «центром будь-якого акту мовленнєвого спілкування, зовнішньою предметною з'єднувальною ланкою між тим, хто продукує, і тим, хто сприймає, спілкуються вони безпосередньо чи на відстані» [61, с. 20].

Текст іноземною мовою є не лише джерелом інформації про країну, мову якої ми вивчаємо, матеріалом для розробки різних типів мовних занять, а й спонукою до обговорення різноманітних проблем і зразком для створення власних висловлювань. Автентичні тексти можуть бути:

- ✓ художніми (драми, оповідання, романи, гуморески, вірші, пісні, казки, загадки, п'єси тощо);
- ✓ прагматичними (листи, телеграми, короткі біографії, телепрограми, оголошення, афіші, квитки, рецепти, факси тощо);
- ✓ публіцистичні (статті в пресі, інтерв'ю, короткі репортажі тощо).

Якщо текст є основною одиницею формування навичок міжкультурної комунікації учнів основної школи у сфері читання, то вправи та домашні завдання мають бути одним із основних засобів навчання МІКК на цьому типі мовних занять.

Під вправою розуміємо багаторазове виконання взаємопов'язаних дій чи операцій, спрямованих на формування в учнів мовленнєвих умінь і навичок, а під завданням — письмову чи усну вказівку (запис) щодо роботи з вихідним матеріалом. Формулювання завдань багато в чому визначає ефективність вправ.

2.3. Експериментальна перевірка запропонованої методики

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі закладу загальної середньої освіти Малоправутинського ліцею. У дослідженні брали участь учні 5-го класу (ЕГ – 15 учнів, КГ – 15 учнів). Загальна кількість – 30.

Експеримент базувався на припущенні, що використання запропонованої системи роботи під час формувального етапу експерименту з учнями ЕК значно покращить результати навчання ознайомлювального читання. З цією метою ми дослідно-експериментальну роботу, яка складалась з трьох етапів: констатувальний, формувальний та контрольний.

Ознайомлювальне читання (reading for the main ideas/survey reading) – читання з розумінням основного змісту тексту. Це найпоширеніший вид читання, заснований на матеріалі автентичних текстів, що стосуються побуту, традицій, культури та історії країни, мова якої вивчається (тексти підручників, публікації в молодіжних журналах, оповідання та уривки з творів художньої літератури). Ознайомлювальне читання потребує вміння виділяти з тексту основну інформацію, виділяти головну думку, відбирати найважливіші факти та висловлювати своє ставлення до прочитаного.

З метою перевірки розуміння учнями 5-х класів ознайомлювального читання, тобто основної інформації тексту (додаток А), ми запропонували такі вправи і завдання:

1. Прочитайте заголовок/перші речення та скажіть, про що/про кого може йти мова в тексті.
2. Відповісти на запитання вчителя за основним змістом.

3. Знайдіть у тексті відповідь на запитання, винесене в заголовок.
4. Виберіть правильну відповідь.
5. Розгляньте текст і придумайте заголовок.
6. З кількох запропонованих учителем заголовків виберіть той, який найкраще відображає зміст тексту.
7. Вислухайте вислови вчителя/однокласника та виправте ті, які не збігаються зі змістом.
8. Прочитайте твердження та визначте, чи збігаються вони з послідовністю фактів/подій, поданих у тексті.
9. Виберіть з ряду малюнків ті, що ілюструють зміст тексту.
10. Виберіть у кожному абзаці речення, які є несуттєвим для розуміння тексту.

Діагностичний експеримент полягав у записі та аналізі відповідей учнів. Відповіді школярів записувалися та аналізувалися кількісно та якісно. Для кількісного аналізу ми використали програмні вимоги до активного лексичного мінімуму в контексті проблеми розуміння прочитаного.

Для аналізу якості відповідей ми використовували такі критерії: ініціативність; реактивність; логіка; функціональність; ситуативність.

Після встановлення критеріїв ми встановлюємо рівні підготовки у розумінні того, що читають учні: високий-творчий; середній-перетворювальний (у дещо зміненій ситуації); низький - копіювальний (виконання за зразком). Визначимо загальні ознаки, за якими визначають рівень сформованості розуміння прочитаного тексту (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Ознаки рівнів сформованості розуміння прочитаного

Рівні	Ознаки
Низький	Учень має проблеми в навчанні, не проявляє активності. Відсутній пізнавальний інтерес до процесу читання. Знання характеризуються несистематичністю. Нечутливий до допомоги. Аналізуючи інформацію, неусвідомлено. Є помилка у виборі головного і його аналізі твору.
Середній	Учень володіє основами знань з іноземної мови, але

	Під час ознайомлювального читання інколи потребує допомоги з боку вчителя, коли з'являються незрозумілі слова чи вирази. Є розуміння відносної ваги елементів змісту, вміння відрізнити головне від другорядного; вміння вловити суть, зрозуміти думку автора, дати власну оцінку подіям, дійовим особам.
Високий	Правильне сприйняття окремих фактів, подій; усвідомлення зв'язків між фактами, наявність розуміння того, як з окремих деталей складається ціла картина, як крок за кроком розгортається думка; розуміння відносної ваги елементів змісту, вміння відрізнити головне від другорядного; вміння вловити суть, зрозуміти думку автора, дати власну оцінку подіям, дійовим особам; усвідомлення достоїнств чи недоліків твору, вміння відчувати лексичне багатство мови художнього твору.

Таким чином, наша робота дала теоретичну основу для системи оцінювання, без якої практичне навчання було б неможливим.

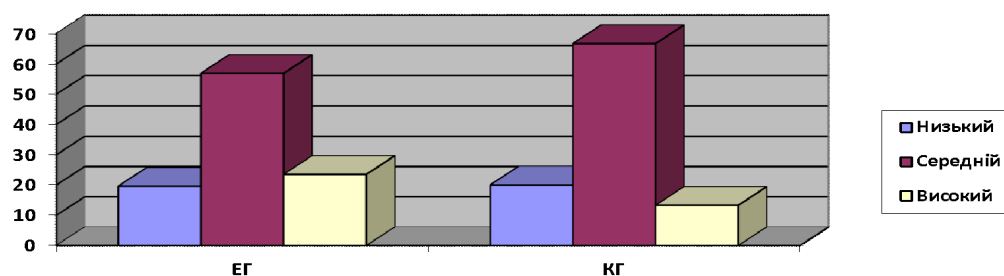
Після обробки отриманих даних та отримання результатів ми включили їх до таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівні сформованості розуміння прочитаного

Класи	Низький	Середній	Високий
ЕГ	19,6%	56,9 %	23,5 %
КГ	20%	66,7 %	13,3%
Разом	19,8 %	61,5 %	18,7%

Рис. 2.1. Рівні сформованості розуміння прочитаного

Аналіз результатів діагностики показує, що високий рівень сформованості розуміння прочитаного мають 18,7% учнів, середній – 61,5%, низький – 19,8%.

Результати аналізу показали, що відповіді учнів на запитання, запропоновані відповідно до тексту, потребують кількісного та якісного вдосконалення. Учні не вміють логічно говорити, їм важко говорити в контексті ситуації, що означає, що під час ознайомлювального читання вони не розуміють змісту прочитаного.

Все вищезазначене дає нам підстави зробити висновок про те, що навчання ознайомлювального читання учнів 5-х класів потребують подальшого удосконалення. На підставі цього, з учнями був проведений формувальний етап експерименту.

Нижче подано систему вправ і завдань для навчання ознайомлювального читання учнів 5-х класів, які були використані під час формувального етапу експерименту.

THE LADY OR THE TIGER?

In a very old time there lived a king. He was a man of great imagination and he always turned the things he imagined into facts. One of them was a public arena. When a man was accused of a crime, his future was decided in the king's arena. The people gathered in the galleries and the king sitting on his throne gave a signal. A door beneath him opened and the accused person came out into the arena. Just opposite him, on the other side there were two doors. The doors were side by side and quite alike. The accused person had to walk directly to these doors and open one of them. If he opened the one, there came out of it a hungry tiger which immediately jumped upon him and tore him to pieces. But if the accused person opened the other door, there came out of it a lady, and to this lady he was immediately married. The criminal did not know out of which door the lady would come and had no idea whether the next moment he would die or marry.

The king had a daughter whom he loved greatly. She was very beautiful. It happened so that she fell in love with a young man who was much below her as to his

position. They were happy for many months until one day the king learned about their love. The young man was put in prison, and the day was appointed for his trial in the king's arena. Great masses of people gathered at the galleries of the arena. The king and his servants were in their places. All was ready. The signal was given. The lover of the princess walked into the arena. He was tall and handsome and the people liked him and were sorry for him. He looked at the princess. When the princess had learned that her lover had to decide his future in the king's arena, she thought about it day and night. And as she had a great power and a strong character she had done what no other person could have done: she had learned the secret of the doors. Her lover was looking at her. She raised her hand and made a quick movement towards the right. He turned and with a firm step walked across the arena. Without hesitation he went to the door on the right and opened it. Did the tiger come out of that door or did the lady? The choice was hard to make for the princess wanted to save her lover but at the same time she did not want him to marry any other woman. It is for the listener to decide which she chose.

1. Listen to a story about love and about the choices we have to make. The only new expression I'd like you to know is «to be accused of a crime» — бути звинуваченим у злочині.

2. Choose the best option in each sentence.

1) *In a very old time there lived (a poet/a king/a prince).*

2) *(A wonderful theatre/a beautiful castle/a public arena) was built to decide the future of criminals.*

3) *The accused person had to (fight with a lion/make a speech in his defense/open one of the doors which were absolutely alike).*

4) *Once the king brought to trial (his beautiful daughter/the lover of his daughter/his only son).*

5) *The princess (learned the secret of the doors/joined her lover on the arena/killed herself in front of the public and her father).*

6) *The young man opened (the door with a hungry tiger/the door with a lady whom he would marry on the arena/the door on the right which the princess pointed to).*

3. Could you draw a plan of the public arena as it looked on the day of a trial? Give the general idea, leave out small unimportant details.

4. Discussion.

- What do you think of the king's idea of justice?
- Which door do you think the young man opened: the one with a tiger or the one with a lady? Why?
- If you were the princess what would you do?
- If you were the young man would you obey the princess? Why?

GUESS THE HERO

To many people this rock idol will always be a symbol of the sixties rebellion, with his long hair, big lips and outrageous stage act.

His upbringing, however, was surprisingly conventional and middle class. He was born near London in July 1943, the son of a teacher. He did well at school and went on to study at London school of Economics.

It was while he was studying there that he met up with his old friend from primary school. Together with some other musicians they formed a band and had their first hit «Come On» in 1963.

This was followed by a string of hits in Britain and the US throughout the sixties and seventies including «Satisfaction», «Brown Sugar» and «HonkyTonk Woman» to name just a few. But he was equally famous for his wild rock-and-roll lifestyle; and a succession of relationships with beautiful models and actresses. Actually he has never been out of the news for long.

However as time passed, even Mr. Rock and Roll himself felt the need to settle down, meeting and eventually marrying a Texan model with whom he has four children. Their marriage broke eventually because he never stopped having affairs and being the focus of scandal.

The year 2002 brought him on top of the news again. It was announced that this rock-and-roll legend was to become a knight for the contribution he had made.

Today nearly forty years after the group formed he still has no plans to retire.

He is active and full of life and now more interested in fitness and health — he jogs or works out in the gym every day. The group still produces albums and plays together performing to huge audiences all over the world. And despite the fact that he is now a grandfather, his stage act is said to be as wild as ever! Can you guess the hero?

1. Pre-listening task.

You are sure to have heard about this person. Even those who are not interested in rock music have seen him on TV or have read articles about him in newspapers or magazines.

So, who will be the first to guess the hero?

2. Chose the correct variant.

- 1) Looking at Mick Jagger's face one can't but notice his _____.
a) huge nose b) thick lips c) big ears.
- 2) In 2003 Mick Jagger will celebrate his _____ birthday.
a) 60th b) 50th c) 40th
- 3) Mick Jagger's group is called _____.
a) «Queen» b) «Deep Purple» c) «Rolling Stones».
- 4) The group first appeared in _____.
a) the 50ies b) the 60ics c) the 80ies
- 5) Mick Jagger is now interested in _____.
a) fitness and health b) stamp collecting c) ball dances
- 6) Mick Jagger is planning _____.

a) to retire b) to form a new group c) to continue performing with «Rolling Stones» all over the world.

3. Speak about Mick Jagger using this draft of the profile.

What he is most famous for. Early life and career. Life in the sixties. His lifestyle today. His career today.

4. Discuss the reasons of Mick Jagger's popularity.

THE CLEANEST PLACE IN THE WORLD

There is an old Irish saying that Ireland must be the cleanest place in the world, because God washes it every day Ireland is also called the Emerald Island because of its beautiful green fields.

If you drew two parallel lines around the world, one touching the northern tip of Ireland and the other the southern tip, they would pass through or near such places as Moscow, Novosibirsk in Siberia and part of Hudson Bay in Canada. However, it is not very cold in Ireland because it is the first European country to meet the warm waters of the Gulf Stream.

An Irishman does not really expect it to rain every day, just every other day; two days out of three on the west coast. It rarely rains hard, but the water does seem to keep dripping down most of the time. It is hard to grow crops, or even to make hay, when the June sun can't break through the clouds for more than six hours a day. But it is a fine climate for ducks, umbrella-makers, and the rich pastures whose emerald green has given the island its nickname.

Ireland was under British rule for many centuries. It was only in 1921 that the Irish Free State was set up as a British dominion with Dublin as its capital. In 1949 Ireland declared itself an independent republic. Northern Ireland remained part of the United Kingdom. This part of the country is called Ulster, its capital is Belfast.

Both Irish and English are spoken in Ireland. English, however, is the language in common use today

1. Listen to the text and be ready to compare the climate of Ireland and Ukraine.

2. Answer the questions.

- Why is Ireland called the cleanest place in the world?
- Why is the climate of the country so mild?
- Why is it a fine climate for umbrella-makers?
- Why is Ireland called the Emerald Island?

THREATENED PLANET

to explode — explosion — explosive — вибухнути — вибух — вибуховий

fossils of pre-historic animals — останки доісторичних тварин

layers of rock and clay below the ground — підземні шари гірської породи та глини.

The strange light appeared in the sky very suddenly. At first, perhaps for a second, it was very small, like a match being lit in the night. But then it quickly became terribly bright; a hundred times brighter than the sun. Then just as suddenly, the sea «exploded». There is no other way to describe it.

The roar of the explosion was so loud that it could have been heard on the other side of the world. There were, however, no humans on earth at that time to hear it. It happened 65 million years ago. The light was a very large and very heavy meteor. It must have weighed billions of tons.

When it broke through the earth's atmosphere and crashed into the sea, the water was changed into a kind of gas.

How do we know this explosion really happened? And what could have caused it? To answer these two questions we must first go into another mystery.

About 200 million years ago, the first fossils or bones of a huge pre-historic animal were found. Scientists studied the bones and discovered that it was a kind of reptile. They called this reptile a «dinosaur». They also discovered that these giant animals

lived on the earth for millions of years but then suddenly, and perhaps as the result of catastrophe, disappeared.

Below the ground there are many different layers of rock and clay. Each period of the earth's history has a particular layer. The bones of dinosaurs are found in one layer. Then there is a thin layer of clay. In the next layer after this, we find the bones of new kinds of animals, but no more dinosaurs.

There is something strange about the thin layer of clay between the bones of the dinosaurs and the bones of the animals that came after them. This thin layer of clay is very rich in two very unusual metals called osmium and iridium. Certain types of meteors contain large amounts of iridium and osmium. The concentrations of these metals in that thin layer of clay might have come from such a meteor — the largest and heaviest that has ever hit the earth. It could have had the energy of 5 billion (5,000 million) atomic bombs of the size that was dropped on Nagasaki in August 1945.

The explosion would have caused a long period of darkness. The sun rose and set each day as before, but its rays were not able to penetrate through the cloud of gas that covered the earth. The period of darkness might have lasted as long as 5 years. Millions of animals would have died. For various reasons large animals that lived on the land would have suffered the most. The dinosaur was just one of the animals that disappeared in perhaps the greatest natural catastrophe that has ever happened on earth.

1. Pre-listening task. You can easily guess the meaning of these international words.

meteor, atmosphere, mystery, dinosaur, natural catastrophe, osmium and iridium are metals, concentration, atomic bomb

2. Answer the questions.

- When did this explosion happen?
- How strong was it?

- In which layer are the fossils of dinosaurs found?
- What is unusual in the thin layer of clay?
- What could have caused the explosion?
- Do you believe in such a theory? Why?

3. You may have seen films describing some dangers to our planet. Do you like any films of this kind? Why?

TALKING ABOUT SPORTS

1) *Margaret.*

I love many sports, but best of all — skiing. I first skied when I was six years old, and lived in Canada, and then for many years I wasn't able to ski again because I lived in hot places. Now I live in England and the winters are gloomy, and there's not much sun, so one of the wonderful things about skiing for me is the light and sunshine that you find high in the mountains. For me now the place to ski is the Alps. A lot of other people like it, too, and it can be rather crowded, especially around the lift because you now have mechanical lifts that take you up, whereas in Canada I had to walk up if I wanted to ski down. The equipment you need is skis, and boots, and poles. Many people own their own equipment but I hire mine in the resort. I do have my own clothes though, and clothes are very important because skiing is quite a fashion-conscious sport. Also, it's necessary to have clothes that will protect you because the weather can be very severe. You need a ski-suit, a hat, goggles to protect your eyes, socks, mittens, and a rucksack is useful to carry around your staff. Now at this point, I have to confess that I'm not the world's greatest skier. I would say I am a respectable skier, I'm a safe skier, but that doesn't stop you having a wonderful time. Also, there's the social life that is such an important part of skiing. It's so nice at the end of the day to gather with friends when everybody's talking about their excitements during the day. I love it!

2) *Susan*.

I'm an elderly lady of eighty-two and I've always been interested in keep-fit, yoga and anything to keep myself mobile. Two years ago I joined a little club where about twenty of us meet together and we go through all the movements with music — it's very enjoyable. Needless to say, I am the eldest one there, but I am able to do most of the exercises, when I feel OK. How often? I go once a week, and we exercise for about three quarters of an hour, and then we end up with having a nice lunch. I've made lots of friends since joining. And for this keep-fit we just wear a leotard with a nice bright yellow top and feel very smart. Am I good at it? Well — I think I am, and the instructress tells me that I am an example to the rest.

3) *Alan*. As for me, I play football, volleyball, tennis, and table tennis but volleyball is my favourite game as it's a team game and you can play it with your friends, and enjoy it as a team. Also, it is a fast game and that's another reason why I enjoy it. We play at local sports centres more during the winter and sort of play in tournaments around England. In the summer I play beach volleyball. Beach volleyball is quite different from the volleyball you play in the centres. Instead of six players in a team, it's only two players.

As for the tournaments I've mentioned... Yes, I've played for South West England and we've got through to the semi-finals of different England tournaments, and for Wessex, my other volleyball team, we've actually won a few tournaments. So yes, I have done quite well. The equipment we need is first of all the ball and the net and of course knee pads because when playing you fall on your knees a lot. You may also need a volleyball kit. How often? Well during the season, which is about September to June, I play twice a week. One of those is training, and the other is a match. You know, sometimes I think I won't be able to live happily without it, it fills my life with energy and enthusiasm so necessary in my daily life.

1. Listen to three people talking about their favourite sport or leisure activity and make notes trying to answer the following questions.

- Which sport or activity are they talking about?

- How often do they do it?
- Where do they do it?
- Why do they like it?
- What equipment do they need?
- Are they good at it?

2. Check your notes in pairs or small groups. Then, go through the answers to the questions given before listening.

3. Discussion. Work in pairs. Ask and answer about each other's favourite sports using the questions given above. Then, asking these questions, Find out about your teacher's sporting experience or preferences.

4. Roleplay. Imagine that you are interviewing those three people Margaret, Susan and Alan. Make a list of questions to ask them in order to interview them.

Після проведення експериментального навчання нами був проведений після-експериментальний зріз, з метою перевірки розуміння учнями 5-х класів ознайомлювального читання, тобто основної інформації тексту (додаток Б).

Результати після-експериментального зрізу подаються в таблиці 2.3.

Критеріями якості виконання завдання були правильність і повнота відповідей. Результати наведені в таблиці 2.3.

Якісні результати виконання завдання показують, що рівень сформованості розуміння прочитаного учнів 5-х класів експериментальної групи суттєво змінився. Ці показники значно вищі, ніж у контрольній групі. Що стосується високого рівня, то майже всі учні контрольної групи припустилися помилок при розв'язуванні завдань і вправ, тоді як експериментальної групи майже всі учні відповіли на завдання правильно.

Результати експериментальної групи явно перевищують результати учнів контрольної групи.

Результати контрольного етапу експерименту

Рівні	Кількість школярів в %			
	Експериментальна група		Контрольна група	
	До	Після	До	Після
Низький	19,6	-	20	10,2
Середній	56,9	56,8	66,7	64,5
Високий	23,5	43,2	13,3	25,3

Порівняння відповідей учнів експериментальної та контрольної груп, таким чином, свідчить про суттєві відмінності в рівні розвитку розуміння прочитаного. Приємно, що серед учнів експериментальної групи не було жодного з низьким рівнем сформованості розуміння прочитаного, тоді як у контрольній групі низький рівень мають 10,2% учнів.

Результати дослідно-експериментальної роботи показали помітний якісний і кількісний приріст. Отримані експериментальні дані дозволяють зробити висновок про ефективність і доцільність використання запропонованої системи роботи для навчання ознайомлювального читання учнів 5-х класів.

Висновки до розділу 2

1. Ознайомлювальне читання (читання з розумінням основного змісту тексту) є найпоширенішим у всіх сферах життя і здійснюється з використанням автентичних текстів, що містять відомості про побут, традиції, культуру та історію країни, чий мова якої вивчається. Це читання про себе без вказівки на обов'язкове наступне використання здобутої інформації. Характерними ознаками цього способу читання є: висока швидкість ознайомлення з текстом; точність розуміння основного змісту та ключових деталей. Для досягнення цієї мети достатньо розуміння 75% основного змісту, за умови, що решта 25% не

містять змісту, що стосується розуміння змісту всього тексту. Темп ознайомлювального читання англійською – 180 слів за хвилину.

2. Ознайомлювальне читання – це самостійне читання незнайомого тексту про себе, що охоплює основний зміст. У такому читанні читач бачить лише суттєві факти, не вдаючись у деталі. Таке читання включає достатньо розвинутий механізм читання, вміння самостійно розуміти або уникати незнайомих слів, вміння орієнтуватися в тексті, тобто знаходити основну інформацію, виокремлену та відокремлену від деталей.

3. Запропонована система під час формувального етапу експерименту сприяє навчанню ознайомлювальному читанню учнів 5-х класів в чому можна було впевнитись під час дослідно-експериментальної роботи.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури уможливив багатоаспектне вивчення проблеми навчання ознайомлювального читання на уроках англійської мови в 5-му класі. В результаті дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій щодо викладання іноземних мов та Концепції навчання іноземних мов основною метою вивчення іноземних мов є розвиток комунікативних навичок учнів, тобто оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток вміння використовувати іноземну мову як інструмент діалогу культур і цивілізацій сучасного світу.

Основою комунікативних компетенцій є комунікативні вміння, які формуються на основі мовленнєвих знань і навичок, а також соціокультурних і соціолінгвістичних знань і вмінь. У рамках формування необхідного рівня комунікативної компетентності всі види мовних занять, безперервне навчання та розвиток особистості необхідні для ефективного оволодіння мистецтвом спілкування.

У методиці навчання іноземної мови відомі види продуктивної та рецептивної мовної діяльності. Усне та письмове мовлення є продуктивними формами мовленнєвої діяльності, тобто висловлювання власних думок або передача думок інших людей усно чи письмово. Рецептивними формами мовної діяльності є аудіювання і *читання*, тобто сприйняття і розуміння думок інших.

2. Раціонально побудована система навчання читання іноземною мовою розвиває в учнів мислення, допомагає зрозуміти специфіку структури даної іноземної мови, а також краще зрозуміти специфіку рідної мови. Інформація, яку учень отримує через читання, розвиває його бачення світу, збагачує знання. Велика розумова робота, пов'язана з проникненням у зміст тексту, розвиває вміння працювати самостійно, здогадуватися і передбачати мову, формує такі риси, як працьовитість, наполегливість, інтерес до вивчення іноземної мови тощо.

Психофізіологічною основою читання є операції зорового сприйняття друкованого тексту та розуміння закованої в ньому інформації. Розуміння досягається за допомогою сформульованих психофізіологічних механізмів читання (техніки читання), які включають операції зорового сприйняття друкованого чи рукописного тексту, розпізнавання та ідентифікації графічних знаків із збереженими нормами, а також пошук підказок для розуміння тексту, адекватної швидкості сприймання та декодування сприйнятої інформації.

У зрілому читанні розпізнаються слова, словоформи та сполучення слів, встановлюються смислові зв'язки всередині речення та між реченнями, що дозволяє зрозуміти зміст тексту. Тому читання як рецептивний мовний процес вимагає від учнів активної розумової діяльності з метою вилучення з тексту необхідної інформації.

3. Характерними ознаками ознайомлювального читання є швидке ознайомлення з усім текстом, повне розуміння основного змісту та найважливіших деталей. У процесі ознайомлювального читання переслідуються такі комунікативні цілі: визначення теми, яка висвітлюється в тексті, які питання він охоплює; про що саме йдеться в тексті; виділення головної думки; виділення найважливіших фактів, випускаючи другорядні; висловлення свого ставлення до прочитаного.

Для формування вмінь ознайомлювального читання використовуються відносно великі, зрозумілі за мовою та змістом тексти (до однієї сторінки), які містять 25-30% надлишкової другорядної інформації. Спочатку тексти читаються на уроці для формування в учнів навичок читання та розуміння, потім ця робота виконується вдома і перевіряється розуміння прочитаного на уроці.

4. В процесі дослідно-експериментальної роботи в контексті проблеми дослідження ми впевнились в доцільності використання системи роботи запропонованої під час формувального етапу експерименту, яка сприяє навчанню ознайомлювальному читанню учнів 5-х класів, що уможливорює її використання в практиці роботи ЗЗСО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О.Б. Вправи для навчання читання на матеріалі американських автентичних підручників. *Іноземні мови*. 2015. №4. С.60-63.
2. Бігич О.Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. 2018. №1. С.19-30.
3. Борецька Г.Е. Методика формування іншомовної компетентності у техніці читання. *Іноземні мови*. 2019. №1. С.38.
4. Волгіна Л.І. Урок англійської мови з використанням Internet-ресурсів. *Відкритий урок*. 2020. №7. С.68-70.
5. Галєєва Г.О., Левчук М.Ю. Активізація пізнавальної діяльності учнів. *Рідна школа*. 2017. №4. С.10-12
6. Гапонова С.В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом. *Іноземні мови*. 2016. № 1. С.24-31.
7. Голованчук Л.П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країнознавчої компетенції на уроках англійської мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 340 с.
8. Гріневич І.І. Психологічні особливості сприймання фабульних текстів іноземною мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім.К.Д.Ушинського /Збірник наукових праць*. – Одеса: ПДПУ ім.К.Д.Ушинського. 2018. Вип. 1. С.167-172.
9. Денисенко М. Rightstart. Завдання для навчання техніки читання англійською мовою. Київ: Ленвіт, 2017. 64 с.
10. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 05.07.2023)
11. Житник Б.О. Методичний poradnik. Форми і методи навчання. Харків: Основа, 2015. 128 с.

12. Жуковський В.М. Експериментальна перевірка техніки читання англійською мовою учнів як передумова здійснення індивідуального підходу. *Методика викладання іноземних мов*. 2018. Вип. 19. С.37-41.

13. Жуковський В.М. Вправи з формування навичок зрілого читання англійською мовою в 7 класі середньої школи. *Методика викладання іноземних мов*. 2016. Вип.17. С.80-84.

14. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. докт. пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

15. Задорожня Н.А. З досвіду тестування учнів середньої школи з іноземної мови. *Іноземні мови*. 2015. №3. С.20-24.

16. Зимова І.А. Психологічні аспекти навчання говорінню на іноземній мові. Київ: Ленвіт, 2015. 208 с.

17. Іноземні мови. 5-11 класи: навчальні програми та методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2018-2019 навчальному році / уклад. М. Н. Шопулко. Харків: Ранок, 2018. 256 с.

18. Кардашова Н.В. Психологічні та лінгвістичні основи формування лексичної компетенції. *Вісник КИЛУ. Серія Педагогіка та психологія*. 2015. №4. С.176-185.

19. Карп'юк О.Д. Особливості комунікативно орієнтованого навчання англійської мови за серією навчально-методичних комплектів: Метод. Посібник для вчителів. Київ: Навчальна книга, 2014. 120 с.

20. Кличнікова З.І. Структура пізнавальної активності школярів у процесі вивчення іноземної мови. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України За ред. академіка С.Д.Максименка*. Київ: Міленіум, 2016. Вип. 27. С.277-287.

21. Колток Л. Проблема інтенсифікації навчання як складник модернізації освіти. *Вища освіта України*. 2017. №1. С.76-78.

22. Коробейнікова Т.І. Комплекс вправ для формування лексичної компетенції на основі читання. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ, 2017. №3. С.122-134.
23. Костюченко К. Вікові та психологічні особливості учнів основної школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. №5. С.135-139.
24. Кравченко І.М. Методичні рекомендації вчителів. *Англійська мова і література*. 2016. №10. С.5-7.
25. Кравчина О. С. Активні та інтерактивні методи навчання. Київ: ЦППО АПН України, 2015. 32 с.
26. Круковський В.І., Припишнюк Я.І. Система активного навчання читання. *Іноземні мови*. 2019. №2. С.16-18.
27. Кузьмінський А.І. Педагогіка: Підручник. Київ: Знання-Прес, 2008. 447 с.
28. Люта А.В. Сучасні методи вивчення іноземних мов. *Держава та регіони. Сер.: Гуманітарні науки*. 2016. №2. С.98-106
29. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник] / [С.Ю.Ніколаєва, О.Б.Бігич, Н.О.Бражник та ін.]. [вид. 2е, випр. і переробл.]. Київ: Ленвіт, 2011. 328 с.
30. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: [підручник] / [Л.С.Панова, І.Б.Андрійко, С.В.Тезікова та ін.]. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
31. Ніколаєва С.Ю. Індивідуалізація процесу навчання іноземної мови. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт, 2012. С.249-259.
32. Ніколаєва С.Ю. Міжкультурна іншомовна освіта в Україні: ключові проблеми. *Іноземні мови*. 2016. №2. С.3-9.
33. Ніколаєва С.Ю. Практикум з методики тестування іншомовної лексичної компетенції. Київ: ІЗМН, 2015. 312 с.
34. Ніколаєва С.Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов. Київ: Ленвіт, 2016. 90 с.

35. Ніколаєва С.Ю., Гринюк Г. А., Олійник І. І., Метьолкіна О. Б., Постніко-ва Н.К., Онищенко К.І., Щербак Л.П. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування. Київ: Ленвіт, 2019. 96 с.
36. Ніколаєва С.Ю., Бадаянц Г.С. Тестові завдання з англійської мови. Київ: Освіта, 2020. 216 с.
37. Ніколаєва С.Ю., Метьолкіна О.Б. Тестовий контроль лексичних навичок читання (англійська мова). Київ: Ленвіт, 1997. 88 с.
38. Околіта Б.І. Використання навчальних комп'ютерних програм для вдосконалення навиків читання. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 12.* Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. С.29-30.
39. Олійник Т.І. Рольова гра у навчанні англійської мови в 6-8 класах: [посібник для вчителів]. Київ: Освіта, 2017. 128 с.
40. Онищенко К.І. Вправи з навчання читання фабульних текстів. *Методика викладання іноземних мов.* 2020. Вип.25. С.39-43.
41. Онищенко К.І. Ігровий компонент у навчанні техніки читання англійською мовою. *Іноземні мови.* 2019. №1. С.15-16.
42. Осадча Н.В. Критерії відбору країнознавчих текстів для формування в учнів лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні. *Іноземні мови.* 2015. №4. С.10-14.
43. Осадча Н.В. Модель організації процесу формування в учнів основної школи лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні. *Іноземні мови.* 2017. №1. С.10-16.
44. Осадча Н.В. Підсистема вправ для формування лінгвосоціокультурної компетентності в англomовному читанні. *Іноземні мови.* 2015. №4. С.11-18.
45. Панасюк В.О. Роль наочності у вивченні іноземної мови. *Англійська мова та література.* 2018. №16 С.21-22

46. Панова Л.С. Шляхи вдосконалення навчання читання англійською мовою в середній школі. *Методика викладання іноземних мов*. 2015. Вип.17. С.75-80.
47. Петрашук О.П. Вплив вікових психологічних особливостей учнів на їх готовність до виконання тесту з іноземної мови. *Іноземні мови*. 2018. №2. С.3-4.
48. Петрашук О.П. Комунікативна компетенція як об'єкт тестового контролю. *Методика викладання іноземних мов*. 2016. Вип.25. С.57-62.
49. Петрашук О.П. Принципи та функції стандартизованого контролю у навчанні іноземної мови в середніх навчальних закладах. *Іноземні мови*. 2019. №2. С.3-4.
50. Петрашук О.П., Петренко О.П. Тести з читання та аудіювання англійською мовою. *Іноземні мови*. 2020. №3. С.55-60.
51. Подосиннікова Г.І., Рубан О.В. Навчання ознайомлювального читання з використанням методу проєктів. *Іноземні мови*. 2016. № 3. С.3-10.
52. Про освіту: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, №38-39, ст.380). Поточна редакція від 02.04.2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 30.04.2023).
53. Проєкт Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua>. (дата звернення 21.08.2023)
54. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: моногр. Київ: Пед. думка, 2017. 628 с.
55. Сажко Л.А. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції у школах з поглибленим вивченням іноземних мов. *Іноземні мови*. 2017. №3. С. 26-27
56. Семенчук В.М. Дидактична модель навчання іншомовному читанню як виду мовленнєвої діяльності. *Збірник наукових праць Полтавського*

державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Вип. 5 (32), серія «Педагогічні науки». 2015. С.55-62.

57. Семенчук В.М. До визначення критеріїв відбору граматичного іншомовного матеріалу для його пасивного вивчення. *3-я Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Сучасні проблеми науки та освіти 1-9 травня 2002 р.»*. Ужгород, 2018. С.155.

58. Сергєєва В.Є. Катарсичні основи формування загальнолюдських цінностей в процесі вивчення іноземної мови. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. Вип. 17*. Київ-Запоріжжя, 2016. С.94-96.

59. Сергєєва В.Є. Катарсичні основи формування загальнолюдських цінностей в процесі вивчення іноземної мови. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. Вип. 17*. Київ-Запоріжжя, 2015. С.94-96.

60. Скляренко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмій. *Іноземні мови*. 2020. № 3. С. 3-7.

61. Скляренко Н.К., Баєва І.В. Тексти-полілоги як джерело інформації про культуру англійських країн в підручниках English Through Communication для 7-9 класів. *Іноземні мови*. 2018. №2. С.20-22.

62. Стеценко О.О., Яремчук Н.Ю. Оволодіння читанням як видом іншомовної мовленнєвої діяльності. *Зб. наук. праць. «Менеджмент»*. Київ, 2016. №12. С.10-12

63. Хоменко Е.Г, Васильєва З.С., Горбенко Н.В. Тестовий контроль читання на уроках англійської мови у 9 класі. *Іноземні мови*. 2015. №4. С.3-4.

64. Черниш В.В. Навчання англійського читання та аудіювання із застосуванням аудіокнижок художніх творів (середня загальноосвітня школа з поглибленим вивченням іноземної мови): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання: германські мови». Київ, 2014. 21 с.

65. Черниш В.В. Експериментальна перевірка ефективності навчання аудіювання та читання з використанням аудіокнижки. *Вісник Київського*

державного лінгвістичного університету: *Наук.-метод. зб. Вип. 3*. Київ: Видавничий центр КДЛУ, 2015. С.51-55.

66. Черниш В.В. Навчання англomовного читання та аудіювання із застосуванням аудіокнижок художніх творів (середня загальноосвітня школа з поглибленим вивченням іноземної мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання». Київ, 2012. 21 с.

67. Alderson Ch.J. *Assessing Reading*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 398 p.

68. Carroll, J.A., Wilson, E.E. *Acts if teaching: How to teach writing*. Englewood, Colorado: Teacher Ideas Press, 2015. 112 p.

69. Coleman, Daniel. *Working with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books, 2009. 140 p.

70. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 260 p.

71. Dash N., Dash M. *Teaching English as an Additional Language*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://books.google.com/books?id=n5cdkRZtUFAC&printsec=frontcover&dq=teaching+english+as+an+additional+language&hl> (дата звернення 05.07.2023)

72. Dobrovol's'yi O. *Benefiting from Reading Independently*. *English (language & culture. weekly)*. 2016. №22. С.10.

73. Jeremy H. *How to teach English*. Essex: Pearson Education Limited, 2017. 99 p.

74. Kalko V.O. *Developing English reading skills of secondary school students*. *Іноземні мови*. 2015. № 4. С. 19-22.

75. Linderman, E.W., Herberholz, D.W. *Developing artistic and perceptual awareness*. Dubuque, IA: William C. Brown, 2016. 110 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тексти вправ

(констатувальний етап експерименту)

Текст 1

The greatest difficulty in turning myself into a true Britisher was the Art of Shopping. In my silly and primitive Continental way, I believed that the aim of shopping was to buy things you liked or needed. Today I know that shopping is a social activity and its aim is to help the shopkeeper to get rid of all that junk. Few British people go shopping because they need something, still less because they can afford it.

Shopping is a social occasion — an opportunity for a chat, an opportunity to display your charm, to show the world that you are on Christian-name terms with the butcher and not just a casual who has dropped in from the street. When your turn comes, the butcher's full attention will be yours. No one exists but you. You are the centre of his universe. You may get a little impatient when having already waited twenty minutes in the queue — the lady with the large family starts explaining to the butcher who other children loves liver and which prefers smoked meat, or when she asks if the butcher's younger daughter has already had her second baby. You should be patient. When your turn comes, the butcher will be yours and only yours. You can then discuss with him last night's rain, your digestion, your children's progress in mathematics, the topless lady's photo in today's "Sun" (but not politics).

In France they would interrupt you with some rude remark; in Italy they would start laughing. But you are in England, among tolerant and understanding Britons who are waiting patiently not so much for their meat as for their turn to chat with the butcher.

1. Before you listen, discuss the following questions:

- Is shopping basically pleasant or unpleasant for you?

– Do you prefer small, specialist shops or larger department stores and super-, markets?

– What do you especially like/dislike about department stores?

– Do you have a favourite shop in your town/city? What's so special about it for you?

2. Decide whether the following sentences are true or false. Put «+» next to the true sentences and «—» next to the false ones.

1) The aim of shopping for most Britons is to buy things they like or need.

2) Shopping is a social activity in Britain.

3) British people go shopping because they need something, and they always can afford it.

4) Shopping is an opportunity to learn more about the shopkeeper's children.

5) Shopping is an opportunity for a chat, an opportunity to display your charm, to communicate.

6) You can ask a shopkeeper if it rained last night.

7) If you start talking about your problems with a shopkeeper in France, you will be interrupted rudely; in Italy you will be laughed at.

8) In England, people are very patient and understanding.

3. Listen again, and say why it is interesting and pleasant to do shopping in Britain.

4. Write a list of the advantages of department stores, and another list of the disadvantages. Show your lists to two other students and discuss the differences between all your lists.

5. Plan a department store. Decide which departments your store will have, and discuss where each department should be placed. Write a store guide to show where you have decided to place each department.

Текст 2

Ben has got a little dog called Jim. Every morning Jim goes to the shop in the village. The shopkeeper gives it a sweet and Ben's newspapers and letters. Jim eats the sweet and takes the newspapers and letters in its mouth. Then it runs home. Ben likes reading his newspapers in bed before he gets up. Jim knows that and it brings the newspapers to Ben's bedroom. When Ben is eating his breakfast Jim brings all the letters to him. After that Jim goes outside to wait for Ben's bus. When it sees the bus coming down the road, it barks. Ben runs out of his house and the bus stops for him. Jim never lets Ben miss the bus.

1. Decide if the following statements are true or false.

- Ben has got a little cat.
- Every morning Jim goes to the shop in the town.
- The shopkeeper gives Jim a sweet, newspapers and letters.
- Ben likes reading his newspapers in bed.
- Ben goes to work by bus.
- When Jim sees the bus, it runs away.

2. Answer the questions.

- Where does Jim go to in the morning?
- What does Jim bring from the village shop?
- Why does Jim come to Ben's bedroom in the morning?
- Where does Ben read his newspapers?
- When does Ben read his letters?
- How does Ben go to work?
- What does Jim do when he sees the bus?

3. Choose the correct word in the brackets.

- 1) The shopkeeper (*gives/give*) Jim a sweet.
- 2) Jim (*takes/take*) the newspapers and letters in its mouth.
- 3) Jim (*goes/go*) outside to wait for Ben's bus.
- 4) Ben (*runs/run*) out of his house.

Тексти вправ

(формувальний етап експерименту)

A STRONG FAMILY

A farmer lives in the country with his four sons. The sons like to quarrel. So the family is unhappy. The harvest on the field isn't rich.

One day the farmer calls his sons together. He puts some sticks on the ground in front of them. He picks up one of his sticks and breaks it with his hands. Then he picks up five sticks and ties them together. He gives them to the strongest son and says, "Break them!"

The young man can't break the five sticks. The other three sons can't break them either.

Then the farmer says, «It is easy to break one stick. But it is not easy to break five sticks together. Our family is like those sticks. By quarrelling you will become weak. By staying together you will be strong».

1. Choose the right answer. . .

- 1) Why is the family unhappy?
 - a) They never quarrel.
 - b) They like to quarrel.
 - c) They live in the country.
- 2) Is the harvest on the field rich?
 - a) Yes, it is.
 - b) No, it isn't.
 - c) No, the field is large.
- 3) What does the farmer break first?
 - a) He breaks one stick.
 - b) He breaks five sticks.
 - c) He breaks sticks one by one.
- 4) What does he do with the five sticks?

- a) He breaks them with his hands.
 - b) He puts them on the ground.
 - c) He ties them together.
- 5) What does he say to the strongest son?

- a) He tells him to quarrel.
 - b) He tells him to break the five sticks.
 - c) He tells him to break one of the sticks.
- 6) What must they do to be strong?
- a) They must stay together and not quarrel.
 - b) They must quarrel every day
 - c) They must break the sticks.

2. *Choose the right variant from the given in the brackets.*

- 1) The farmer has (*one/four/five*) sons.
- 2) Their quarrels make them (*happy/strong/unhappy*).
- 3) The harvest on the field isn't (*rich/good/poor*).
- 4) The farmer tells the strongest son (*break/to break/breaks*) the sticks;
- 5) The family lives (*with/on/in*) a farm.
- 6) Their farm is (*on/in/near*) the country.

SUMMER

It is summer. In summer the weather is fine. The days are long and the nights are short. The days are hot. The trees are very green. There are many flowers in the parks and streets. Children like summer very much because they have holidays. They do not go to school. They go for walks, play games and read books. Summer is a very good season.

1. Read the sentences and put «+» next to the true sentences and «-» next to the false ones. Correct the false sentences and write them down.

- 1) In summer the weather is fine.
- 2) The days are long and the nights are long.
- 3) The trees are yellow and red in summer.

4) There are many flowers in the parks and streets.

5) Children do not have holidays in summer.

6) Children go for walks, play games and read books.

2. *Put the words in the right order to make up sentences.*

1) the, in, is, weather, summer, fine.

2) are, in, streets, and, there, parks, flowers, many.

3) hot, the, are, days.

4) do, school, not, to, children, go.

5) are, the, short, in, nights, summer.

6) very, season, a, is, good, summer.

3. *Give full answers to the questions and write about summer.*

– What do people do in summer?

– What do you usually do in summer?

– Where do you go on holidays? How do you like to spend holidays?

УРОК

Тема. Відкривай Великобританію!

Мета: Навчити учнів розповідати про частини Великобританії. Вчити пошуку необхідної інформації в процесі *ознайомлювального читання*, вчити узагальнювати та використовувати на практиці отриману інформацію з теми. Практикувати у вживанні граматичних часів дієслова. Розвивати довготривалу пам'ять, увагу уяву, вміння самостійно планувати мовний вчинок, вміння навчальної співпраці при виконанні колективних проєктів. Розширювати знання учнів про країну мова якої вивчається. Виховувати культуру спілкування, повагу до традицій іншого народу

Обладнання: карта Великобританії, прапори та символи частин Великобританії, портрет Р Бернса.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

1. Оголошення теми та мети уроку

Звучить запис вірша Р. Бернса «My Heart's in the Highlands».

My heart's in the Highlands, my heart is not here,
My heart's in the Highlands a-chasing the deer,
A-chasing the wild deer and following the roe –
My heart's in the Highlands, wherever I go!

Teacher: You've just heard some lines from the poem, written by R. Burns. This famous poet loved his Motherland and admired its beauty. Do you know where he was born? (*Expected answer: In Scotland*)

Yes, he was the Scottish and wrote about Scotland. This is a part of the country we are going to speak about. Can you guess the topic of our lesson? (*Expected answer: Great Britain*). Can you name other 3 parts? (*Expected answer: England, Wales, Northern Ireland*). The best way to get to know other country is to visit it. So I propose you to make an imaginary tour to Great Britain.

2. *Уведення в іншомовну атмосферу.*

Teacher: Do you know why people travel?

Teacher: So, during our tour we'll see new places, learn more about Great Britain, improve our English, develop outlook.

Unfortunately we have only 2 days for visiting the UK. What means of transport should we choose? Why? (*Expected answer: We should choose a plane.. because it is the fastest means of transport*).

II. Основна частина уроку.

1. *Актуалізація раніше вивченого матеріалу.*

Teacher: It's useful to know some facts about the country you are going to visit. On the blackboard you can see 4 parts of Great Britain, their flags and emblems. Match them.

2. *Уведення нової лексики.*

Teacher: And now some proper names necessary for understanding our guide's speech.

W. Shakespeare

Stonehenge

Highlands

R. Burns

Snowdon

Eisteddfod

Ulster

3. *Читання (робота в групах).*

Teacher: Oh, it's a message from our travel agent. Our guide has fallen ill, he can't go with us. What shall we do? I've got an idea! We have these leaflets with information about Great Britain and we know English well enough to be guides ourselves.

You'll be organized in groups of 3. Each group will get a set of pictures, the UK Information Guide and a fact file. Your task is to represent one part of Great

Britain. You should also fill in this fact file. At first only 1 column which concerns your country. And during other teams' presentations you'll fill in other columns.

The UK Information Guide (where to go and what to see)

England.

Capital: London

English Language: English

You should start your tour with London, the capital of Great Britain. You can see Trafalgar Square, Westminster Abbey, Big Ben and many other places of interest here. But England is not only London. Oxford and Cambridge are famous for their old universities. Stratford-upon-Avon is the birthplace of Shakespeare. Stonehenge is situated in the south-west of England. It is a circle of big stones. Nobody knows why it was built.

Scotland.

Capital: Edinburgh

People: the Scots

Language: English, Scottish

This is a land of high mountains and green valleys. The highest mountains are situated in the Highlands. The national dress of Scots is the kilt, which was originally worn by men. It is a skirt with a lot of folds. The Scottish musical instrument is the bagpipe. The festival, celebrated by the Scots on the 25th of January is called Burns' Night. It is the birthday of Robert Burns. During the festival people play pipe music, wear kilts and recite Burns' poems.

Wales.

Capital: Cardiff

People: the Welsh

Language: English, Welsh

It is a country of lakes and mountains. The second highest mountain in Great Britain Snowdon is situated here. The Welsh are famous for their singing ability. Every year an international festival called Eisteddfod is held in Wales. People come from all over the world to recite poems, sing and dance. The Welsh are especially

proud of their language. They like to speak Welsh, to sing songs in Welsh. St David is the Patron Saint of Wales. On St David's Day people wear a leek or a daffodil.

Northern Ireland.

Capital: Belfast

People: the Irish

Language: English, Irish

This part of Great Britain is often called Ulster. The Irish musical instrument is the harp. The national flag of Ireland represents a red cross with a crown and a red hand on a white field. It's Saint Patrick's Cross. The patron saint of Northern Ireland is St Patrick. St Patrick's Day is a national holiday here. It is a time for shamrocks, Irish flags, parades, parties, national songs and dances.

Fact file of the UK

	England	Scotland	Northern Ireland	Wales
Capital				
Emblem				
Flag				
Language				
Interesting facts				
Attractions for tourists				

4. Монологічне мовлення.

Teacher: Let's start our trip on a jet airplane. Fasten your seatbelts.

(Групи по черзі презентують 4 частини Великобританії).

5. Контроль знань.

Teacher: Your English is rather good and you know a lot about Great Britain. Let's find out if you can pass an exam for qualified guides. This is a special test for travel guides.

Finish the sentences.

- 1) In London you can see...
- 2) The highest mountain in Great Britain ...

- 3) The birthplace of Shakespeare ...
- 4) The flag of Wales ...
- 5) The Irish musical instrument...
- 6) Cambridge and Oxford ...
- 7) Burns' Night is a festival in honour of...
- 8) Eisteddfod is held in ...
- 9) On St Patrick's Day people ...

Congratulations! You've passed this exam.

6. Письмо.

Teacher: While we are abroad our mums worry about us. Let's send them postcards.

The task is to put the verbs in brackets in the correct tense.

Hi, Mum!

We _____ (to be) in Northern Ireland at the moment. It _____ (to be) foggy. And planes _____ (not to fly) in bad weather. So we have to wait until the weather _____ (to change). We _____ (already to visit) England, Scotland, Wales. I _____ (to make) a lot of photos and Lera _____ (to buy) many souvenirs for her friends. I hope, we _____ (to come) back home tomorrow. Kisses, _____

7. Усне мовлення.

Teacher: It's time to return home. What are your impressions of our journey? Did you like it?

Imagine that you have just returned from Great Britain full of impressions. You meet your classmate who hasn't been to this country yet. Tell him or her what you have seen, what places of interest you have visited, express your feelings.

III. Заключна частина уроку.

1. Підведення підсумків.

Teacher: What have we done at the lesson? (*Expected answers:*

- *We have seen new places.*
- *We have learnt more about Great Britain.*

- *We have practiced our language.*
- *We have developed outlook...).*

What can you do now? (*Expected answers:*

- *We can speak about different parts of Great Britain.*
- *We can work as guides in a travel agency...).*

2. *Домашнє завдання.*

Write a story «My visit to Great Britain».